

Justis- og
beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO
Att: Lovavdelingen

Dato: 19.12.2012
Vår ref.: 12-614
Deres ref.: 201203933 EP PSW/bj

Høring - NOU 2011:16 - Standardisert personskadeerstatning

Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO) viser til departementets høringsbrev av 12.06.2012 med frist 15.12.2012 samt telefonsamtale med avtale om utsatt frist.

Innledning

FNO ser positivt på Justisdepartementets intensjon og initiativ til å legge til rette for en ytterligere forbedring av rammebetingelsene knyttet til erstatningssaker etter personskader. Vi støtter tiltak som kan redusere tidsbruk, konflikter og kostnader. Samtidig mener FNO at det må være et bærende prinsipp å sikre rettferdighet, likebehandling og forutberegnelighet. Dette er viktig for skadelidte, men også for forsikringsselskapene og samfunnet for øvrig.

At det i den sammenheng legges til rette for et best mulig avklart erstatningsregelverk, færrest mulige konflikter samt gode og effektive avklaringsprosesser når det gjelder hvilke faktorer og forutsetninger som skal legges til grunn i erstatningssaken, ser vi som klart hensiktsmessig for alle parter.

I dagens situasjon er det ikke selve erstatningsberegningen som er den mest problematiske. Det knytter seg adskillig større vanskeligheter til spørsmål om og avklaring av årsakssammenheng og medisinske problemstillinger, som jo er helt avgjørende premisser for et riktigst mulig erstatningsoppgjør for skadelidte.

For å få nødvendig effektiv forbedring på personskadeerstatningsområdet ser vi det derfor som helt avgjørende at utredning og tiltak knyttet til medisinske og årsakssammenhengsmessige forhold gis prioritet – gjerne før eller samtidig med prosessen med å etablere et standardisert erstatningsregelverk.

Samlet sett vil forbedringer på disse to hovedtiltaksområdene kunne gi bedre, raskere, mindre konfliktfylt og mer effektiv behandling av sakene samt riktigst mulig erstatning i hht regelverket.

Overordnede syn på standardiserte erstatningsregler

Her gis noen overordnede holdninger ifm utredningen og forslagene om overgang til mer standardiserte personskadeerstatninger. For mer spesifikke kommentarer, alternative forslag og konsekvensbeskrivelser knyttet til en del av forslagene og premissene i utredningen, viser vi til vedleggene.

FNO mener at det er viktig med et erstatningsregelverk som hensyntar og ivaretar de skadelidtes behov og rettigheter på en god og effektiv måte. Vi legger til grunn at økt og hensiktsmessig grad av standardisering vil kunne bidra til dette. Vi ser at det vil kunne være tilfeller her hvor enkelte skadelidte som individ vil kunne være bedre tjent med helt individualisert erstatningsutmåling. Samtidig mener vi at skadelidte som gruppe vil ha fordeler at et forenklet standardisert erstatningsregleverk. Ikke minst vil det kunne legge til rette for økt likebehandling, noe vi mener er svært viktig.

Et standardisert erstatningsregelverk bør også kunne gi skadelidte bedre innsikt og forståelse knyttet til sine erstatningsmessige rettigheter. Standardiserte erstatningsregler gitt i forskrift bør kunne gi bedre transparens.

Videre bør det kunne bidra til mer effektive saksbehandlingsprosesser når det nå foreslås et felles og mer standardisert erstatningsregelverk for alle personskader. Vi ser dette som en klar forbedring i forhold til gjeldende rett med ulike regelverk for yrkesskader og personskader for øvrig. I den sammenheng er også forslagene om endret barneerstatning klart positive, både når det gjelder erstatningsbestemmelsenes rettslige struktur (f eks skille menerstatning og ervervserstatning) og når det gjelder de løftede erstatningsnivåene.

Økt grad av standardiserte erstatninger kan også gi økt og bedret forutberegnelighet for forsikringselskapene. Dette vil kunne gi bedre oversikt over erstatningsforpliktelser og erstatningsutviklingen. Det vil gi et bedre styringsgrunnlag for selskapene, hvilket igjen vil kunne bidra til riktigere prissetting i markedet.

FNO mener videre at økt grad av standardisering bør kunne bidra til færre konflikter knyttet til selve erstatningsberegningene. Dette er imidlertid ikke det største konfliktområdet slik vi erfarer det. Når det innføres et nytt erstatningsregleverk, vil man imidlertid måtte kunne forvente et visst behov for domstolsmedvirkning til å få tolkningsavklaring av de nye bestemmelsene. Det må derfor påregnes en overgangsperiode med flere saker for domstolene før man oppnår den konfliktreduserende effekten. Dette må imidlertid slik vi ser

det, ses på som nødvendige "overgangskostnader" ved den type endringer i rettighetslovgivning som dette.

Imidlertid vil forskriftsfastsatte erstatningsnivåer kunne justeres og presiseres på en dynamisk måte som reduserer konfliktpotensialet. Slike endringer – som selvfølgelig må gjelde fremover i tid – vil også kunne komme raskere enn lange rettsprosesser frem mot endelig avklaring i Høyesterett. Dette forutsetter imidlertid en mer aktiv oppfølging fra myndighetene enn vi f eks har sett når det gjelder justeringer av barneverstatningsnivåene i skadeserstatningsloven og yrkessykdomslisten i hht folketrygdloven.

I den sammenheng mener vi utvalgets forslag om en frekvent og dynamisk oppfølging av premissene og rammebetingelsene for de ulike erstatningssatsene, er meget viktig og positivt. Slik oppfølging mener vi er helt avgjørende for et stabilt og bærekraftig erstatningsregelverk som skal ivareta de erstatningsmessige behovene på en hensiktsmessig måte.

Vi ønsker også her å peke på at enkelte erstatningsposter – fordi de er så små – vil bli kostbare å saksbehandle relativt sett til de erstatningsbeløp som "kommer skadelidte til gode". Et godt eksempel på dette er den foreslåtte smerteerstatningen. Vi viser her til vedlegget hvor det er nærmere behandlet.

Videre vil enkelte av forslagene ventelig medfører økt ressursuttak innen helsetjenester med dertil forlenget ventetid på erstatningen. Et eksempel hvor dette synes å kunne bli tilfelle er erstatning for tapt hjemmearbeidsevne. FNO vil derfor foreslå forenklinger av denne erstatningsposten for å unngå slike uheldige følger. Også her viser vi til vedlegget.

FNO ser det ikke som vår primære rolle å ha sterke syn på hvilke nivåer de respektive erstatningene / satsene skal ligge. Det er et spørsmål for myndighetene å fastlegge. Hvorvidt forslagene gir økte kostnader har vi imidlertid forsøkt å gjøre noen beregninger av, basert på de erfaringer og statistikker vi som forsikringsnæring har tilgjengelig. Siktemålet er for oss å bidra med vår kunnskap slik at myndighetene får et best mulig grunnlag for sine beslutninger. Det vises for øvrig til vedlegg 2.

Forsikringsselskapene vil oppfylle sin samfunnsmessige rolle når det gjelder behandlingen av personskadesaker innenfor det til enhver tid gjeldende regelverk uavhengig av grad av standardisering. Dette bør skje på en best mulig og mest mulig effektiv måte til fordel både for skadelidte, kundene og samfunnet. Her kommer selvfølgelig et mest mulig avklart og effektivt regelverk samt domstolsavklaringer inn som viktige premisser. Selskapene er vel kjent med ulike former for erstatningsregelverk også i gjeldende rett (yrkesskader, personskader f eks etter bilulykker, barneverstatninger, ulike forsikringsprodukter m.m.).

Mer spesifikke kommentarer

Det vises til vedlegg 1 når det gjelder en mer konkret gjennomgang av forslagene i utredningen dels med særlig fokus på betydning og effekter ifm behandlingen av erstatningssakene.

Det vises til vedlegg 2 når det gjelder nærmere om våre beregninger av kostnadmessige konsekvenser av forslagene. Vi ser at forslagene nok ikke samlet sett følger opp hovedføringen i mandatet om tilnærmet kostnadsnøytralitet

Nærmere om behov for ytterligere tiltak

Vi skal her komme tilbake til det vi innledningsvis påpekte som helt påkrevet at det gjøres noe med.

Det gjelder bedre prosesser for avklaring av medisinske forhold og årsakssammenhengsspørsmål knyttet til personskader (årsakssammenheng mellom en skadehendelse og helseplager samt fastsettelse av medisinsk invaliditet og ervervsmessig uføregrad).

Det er disse problemstillingene som uten sammenlikning skaper flest utfordringer både tidsmessig og kostnadmessig og som genererer flest tvister.

Dette er viktig både fordi dette gjelder helt sentrale premisser for riktigst mulig erstatning til skadelidte, men også fordi dette er et latent konfliktområde og et område hvor det i dag brukes relativt mye arbeid og store ressurser.

Forbedringer her vil derfor bli kunne gi:

- Bedre behandlingsprosesser og avklaringer for skadelidte (færre spesialistutredninger).
- Færre konflikter (om spesialistoppnevning og erklæringsbruk).
- Mindre ressursbruk (både for skadelidte, forsikringsselskapene og samfunnet).
- Raskere behandling av en erstatningssak og dermed tidligere avklart sak (med de positive effekter det har både for forsikringsselskapene og ikke minst de skadelidte som kan få en tidligere avklart økonomisk livssituasjon som grunnlag for å gå videre).

Det har tidligere vært flere utredninger som behandler disse spørsmål. Særlig sentralt står Røsegutvalget med NOU 2000:23 som ikke er fulgt opp.

Det har også på andre samfunnsområder vært fokusert mer generelt på bruk av spesialister og sakkyndige som premissgivere for riktigst mulige avgjørelser (f eks sakkyndige for domstolene). Dette viser at bruk av spesialister som grunnlag for gode og riktige avgjørelser er svært viktig i tillegg til selve rettighetslovgivningen.

Det er viktig at det iverksettes tiltak (eventuelt utredning med tydelig mandat) her. Det er ikke gitt at dette bør gå ut på en ren implementering av forslagene fra 2000, - som det var

noe uenighet om. Dette er imidlertid et så viktig behovsområde at tidligere ulike syn på presenterte forslag, ikke bør forhindre at grep tas for å få gjort noe fremover.

FNO anmoder derfor på det sterkeste om at det iverksettes et arbeid for å innføre ordninger/tiltak med klar målsetning om bedre avklaringer av slike vanskelige premisspørsmål for erstatningsoppgjørene, færre konflikter, mindre og mer effektiv bruk av samfunnets medisinske ressurser samt mer effektive og mindre tidkrevende saksbehandlingsprosesser knyttet til personskader.

Terminerstatning

FNO ser at det også kunne være hensiktsmessig å få en vurdering av utvidet bruk av terminerstatninger. Samfunnsmessig vil det eventuelt både kunne bidra til å understøtte arbeidslinjen og til en sterkere harmoni mellom fremtidige trygde- og erstatningsmessige ytelser. Vi ser imidlertid at dette ikke har inngått i utvalgets mandat, og at det derfor vil kreve igangsatt utredning hvor man f.eks. utreder de skattemessige, incentivmessige, restitusjonsmessige, kostnadsmessige og andre effekter og konsekvenser.

Med vennlig hilsen

FNO

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Geir Trulserud', is written over a faint blue rectangular stamp.

Geir Trulserud

Direktør

KOMMENTARER TIL DE ENKELTE ERSTATNINGSPOSTER

§ 3-1 Innledende bestemmelser

Definisjon av oppgjørstidspunktet

Utvalget foreslår en legaldefinisjon av oppgjørstidspunktet i 3. ledd:

"Med oppgjørstidspunktet menes det tidspunkt partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig".

Opgjørstidspunktet har blant annet betydning for skillet mellom lidt inntektstap og fremtidig inntektstap. Et utsatt oppgjørstidspunkt vil regelmessig gi høyere erstatning. Dette blant annet fordi lidt tap erstattes med faktisk tap per år, mens fremtidstapet er neddiskontert.

Utvalget fremhever i NOU'en kap 3.4.7 at forskjeller i erstatningens størrelse kan gi partene incitament til å påvirke oppgjørstidspunktet. Utvalget sier seg derfor enig med høyesterett (Rt 2009 s 425) i at det kan være uheldig at erstatningen kan påvirkes av partenes ensidige valg av oppgjørstidspunkt.

FNO mener NOU'en er uklar i sin tekst på dette punktet og finner at lovforslaget, slik det er formulert, ikke gjenspeiler verken høyesteretts synspunkter eller Utvalgets uttalte enighet med høyesterett.

Til illustrasjon vil en 40 år gammel mann med 480.000 kroner i årsinntekt og 100 % uførhet etter Utvalgets forslag få en netto mer-erstatning på ca 60.000 kroner ved å få utsatt oppgjøret ett år.

FNO mener at lovgivningen må tilrettelegge for at skadevolder må kunne gjøre opp riktig erstatning uten å risikere senere revisjon av oppgjøret utelukkende fordi det har gått lengre tid med lidt tap. Dette kan gjøres ved at dette fremheves i forarbeidene. Det kan også enkelt gjøres ved en tilføyelse i lovteksten:

"Med oppgjørstidspunktet menes det tidspunkt full erstatning for den aktuelle skade er utbetalt, partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig".

Tidsbegrenset tap – Konkurrerende årsaker

§ 3-1 (4) kan etter FNO's syn fremstå som noe uklart. Problemet gjelder de tilfelle der en skadelidt har en unormal negativ helseutvikling som er uavhengig av den erstatningsmessige skade eller sykdom. I den grad denne helseutviklingen ville gitt det samme fremtidige tapet som skaden, skal den ansvarliges erstatningsplikt reduseres tilsvarende. Spørsmålet er hvilke beviskrav som skal stilles for at en slik uavhengig helseutvikling vil finne sted.

I forarbeidene kan Utvalget forstås slik at det kreves alminnelig sannsynlighetsovervekt for lidelser som måtte fremkomme frem til oppgjørstidspunktet. For fremtidig helseutvikling – etter oppgjørstidspunktet – stilles det et skjerpet beviskrav til den ansvarlige ved at det stilles krav til at det skal være "åpenbart" at det vil skje en slik unormal helseutvikling. Lovteksten, slik den er formulert, kan imidlertid tolkes slik at det også gjelder et skjerpet beviskrav for en helseutvikling som har funnet sted frem til oppgjørstidspunktet. Denne usikkerheten kan fjernes ved en enkel justering av lovteksten. FNO foreslår derfor å endre "i den utstrekning skadelidte åpenbart har eller vil få en unormal negativ helseutvikling" til "i den utstrekning skadelidte har eller åpenbart vil få en unormal negativ helseutvikling".

Sammenfatning § 3-1:

- Definisjonen av "oppgjørstidspunktet" må inkludere tidspunktet hvor full erstatning faktisk er utbetalt.
- 4. ledd bør endres til "skadelidte har eller åpenbart vil få en unormal negativ helseutvikling".

§ 3-2 Inntektstapserstatning til voksne

Standardisering

Generelt vil FNO fremheve at dagens individuelle inntektstapserstatning under bilansvaret skaper få problemer. Målt opp mot yrkesskadeforsikringen – hvor utmålingene er standardisert – er det ingen vesentlige forskjeller i verken ressursbruk eller tvister. Videre er beregningene av inntektstapserstatning avhengig av ervervsmessig utførhetsgrad. Dette parameteret byr ofte på betydelige problemer og løses ikke gjennom lovforslaget. Endelig er de foreslåtte beregningsreglene svært omfattende. Det er derfor vanskelig å se noen store fordeler med forslaget om å standardisere denne erstatningsposten.

Utvalget peker også selv på at den foreslåtte standardiseringen er komplisert og mindre hensiktsmessig, men støtter dette forslaget med utgangspunkt i utvalgets mandat og ikke ut i fra faglige vurderinger, se NOU'en pkt. 5.10.

FNO mener at de faglige vurderingene bør veie tungt i vurderingen og anbefaler derfor å lovfeste Nettotapsmodellen i NOU'en pkt. 5.10 dersom denne erstatningsposten skal standardiseres.

Øvre inntektsgrense

Lovutvalgets forslag til grense for hvor høye inntekter som kan kreves erstattet, er egnet til å fjerne en akademisk diskusjon om det i erstatningsretten gjelder en slik grense etter tanken om "borgerlig jevn mål". Men etter FNO's syn har denne grensen nær sagt ingen praktisk verdi. I forsikringsverden fremmes det svært sjelden krav om erstatning for inntekter over 19 G selv med de senere årenes økning i antall høytlønnede. Grensen på 19 G vil følgelig ikke gi noen nevneverdig praktisk begrensning i erstatningsutbetalingene.

Nedre inntektsgrense

5 G kan gi betydelige overkompensasjoner

Nedover sikrer lovforslaget en minimumserstatning basert på en årsinntekt på 5 G. Denne grensen vil få betydelige kostnadmessige konsekvenser:

- For det første lå gjennomsnittlig inntekt for alle lønsmottakere i 100 % stilling i 2011 på ca kr 453.000. Gjennomsnittlig fulltidsinntekt for de 10 % lavest lønnede i 2011 var imidlertid bare kr 253.200¹. 5 G utgjorde etter 1.5.2011 kr 396.080. Det vil si at en betydelig andel av lønnstakere får en meget stor overkompensasjon dersom gulvet legges på 5 G.
- For det andre er det ingen krav i lovforslaget om at den skadelidte faktisk arbeider 100 % for å få rett til erstatning basert på 100 % stilling. Statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser imidlertid at "*I dag jobber 41 prosent av de sysselsatte kvinnene og 14 prosent av mennene deltid.*"² Samlet tilsier dette at ca 27 % av alle arbeidstakere arbeider deltid. Så langt dette ikke er et utslag av redusert ervervsevne vil alle disse etter forslaget være berettiget til inntektstapserstatning basert på minimumsinntekt på 5 G og ikke på faktisk inntektstap.

Unge voksne bør settes til 6 G

Fremtidig inntektstapserstatning er i forslaget beregnet ut i fra en inntekt på 6 G for barn som skades før de er fylt 19 år. Inntreffer skaden etter fylte 19 år skal oppgjøret følge reglene om inntektstapserstatning til voksne jf § 3-2, med et inntektsgrunnlag på 5 G. En 20-åring er ikke nødvendigvis i noen annen situasjon yrkes- eller inntekts-messig enn en 18-åring. Det vil derfor være rimelig å likestille ungdom i skolealder med ungdom i studiealder. Det er ikke urimelig eller uvanlig et ungt menneske først mot slutten av 20-årene har avtegnet seg et fotavtrykk i utdanningsnivå, inntektsnivå, karriere osv. FNO foreslår derfor å likestille yngre voksne med barn når det gjelder den nedre grensen for inntektsberegningen. I utkastet § 3-16 er 26 år satt som tidligste "foreldelsesdato" for eventuelle etteroppgjør. For harmoniseringens skyld foreslår derfor FNO at nedre grense for inntektsberegningen settes til 6 G for yngre voksne under 26 år.

¹ <http://www.ssb.no/emner/06/lonn/>

² <http://www.ssb.no/arbeid/>

Erstatning for tapte muligheter til å ta ut AFP

FNO mener Utvalgets forslag på dette punktet er tilfredsstillende.

Sammenfatning § 3-2:

- Standardisering av inntektstapserstatning gir svært få fordeler fremfor individuell utmåling.
- Hvis det ikke skal videreføres individuell utmåling mener FNO at nettotapsmodellen presentert i NOU'en pkt. 5.10 bør anvendes.
- Ved standardisering bør inntektsgrunnlaget økes til 6 G for voksne under 26 år.
- Lovutvalgets forslag vil medføre betydelige erstatningsøkninger, se vedlegg 1

§ 3-3 Inntektstapserstatning til barn

FNO er enig i at det er behov for å øke barneerstatningene da disse etter dagens lovgivning kan gi vesentlig for lav erstatning. Videre er FNO enig i at medisinsk invaliditetsgrad kan være et dårlig grunnlag for å beregne fremtidig inntektstap.

Varslingsregelen må begrenses

Forslaget pålegger forsikringsselskapene å varsle skadelidte om retten til oppgjør det året skadelidte fyller 19 år. FNO støtter intensjonene bak forslaget, men ser at dette er en regel som vil være svært krevende og i mange tilfelle helt unødvendig. Veldig mange skader meldes for sikkerhets skyld og de fleste av disse ender med henleggelse fordi det ikke oppstår varig skade eller tap.

FNO foreslår at varslingsplikten begrenses til skadesaker som har påført skadelidte en medisinsk invaliditetsgrad på minst 5 %. Denne grensen harmonerer med grensen for ménerstatning, retten til fremtidstapserstatning for voksne og nedre grense for barn til å kreve engangserstatning etter medisinsk invaliditet. Samtidig bør varslingsplikten ekskluderes der skadelidte har mottatt inntektstapserstatning etter medisinsk invaliditet etter § 3-3, 6. ledd.

Rett til å kreve inntektstapserstatning etter medisinsk invaliditet

Kritikken mot dagens barneerstatning er todelt, hvorav den ene delen er at medisinsk invaliditetsgrad settes som utmålingskriterium for inntektstapserstatningen. For FNO fremstår det derfor som lite hensiktsmessig å videreføre medisinsk invaliditetsgrad som utmålingskriterium for denne erstatningsposten. Dette vil omfatte nær 90 % av alle saker med utbetaling av ménerstatning.

Fordelen for forsikringsnæringen med lovforslaget er at det overveldende flertall av saker kan avsluttes før skadelidte blir voksen. Dette vil gjøre skadeavsetningene enklere.

Dessuten vil bevisspørsmål, for eksempel rundt årsakssammenhengen, kunne bli enklere med oppgjør nærmere skadetidspunktet.

Ulempen er at det er nettopp ved lavere invaliditeter at sammenhengen mellom inntektsevne og medisinsk invaliditetsgrad gjerne svikter. En lav medisinsk invaliditetsgrad vil regelmessig ikke påvirke ervervsevnen. Dette er fordi et barn som pådrar seg en lettere skade regelmessig vil tilpasse seg og velge yrke tilpasset sin helsesituasjon.

Denne bestemmelsen vil følgelig kunne medføre betydelige overkompensasjoner, særlig hvis terskelen reduseres fra dagens 15 % til 5 % medisinsk invaliditet.

To eksempler kan synliggjøre dette:

Gutt, 10 år, blind på ett øye. 20 % med.inv. Intet inntektstap.				
Erstatning etter dagens lov		Erstatning etter lovukastet		
Barneerstatning	kr 656.976	Overgangserstatning	Etter uførhet	Etter med.inv.
			Inntektstaps- erstatning	kr 168.350
		Ménerstatning	kr 0	kr 527.223
			kr 164.244	kr 164.244
Til sammen	kr 656.976		kr 332.594	kr 859 817

* G pr 1.10.2012.

Gutt, 10 år, mistet to ledd på langfinger. 6 % med.inv. Intet inntektstap.				
Erstatning etter dagens lov		Erstatning etter lovukastet		
Barneerstatning	kr 0	Overgangserstatning	Etter uførhet	Etter med.inv.
			Inntektstaps- erstatning	kr 0
		Ménerstatning	kr 0	kr 175.741
			kr 82.122	kr 82.122
Til sammen	kr 0		kr 82.122	kr 257.863

* G pr 1.10.2012.

Eksemplene viser at både utkastet og dagens lovgivning gir betydelig erstatning for ikke-reelle tap dersom skadelidte faktisk ikke blir ervervsufør som følge av skaden. Det er etter dette også stor sannsynlighet for at skadelidte barn i gruppen 5-25 % med.inv. komme til å benytte seg av muligheten til å kreve erstatning etter medisinsk invaliditet jf § 3-3, 6.ledd.

Tidsbegrensede tap

Ved tidsbegrensede tap skal erstatningen utmåles med utgangspunkt i reglene for fremtidig inntektstap. Dette må innebære at medisinsk invaliditetsgrad også vil være et parameter i utmålingen av tidsbegrensede tap. Invaliditetstabellen er imidlertid ikke konstruert for forbigående skader og det foreligger følgelig intet verktøy for å fastsette medisinsk invaliditetsgrad ved tidsbegrensede skader.

FNO anbefaler derfor at departementet tar initiativ til at dette problemkomplekset vurderes ved revisjon av invaliditetstabellen.

Sammenfatning § 3-3:

- Varslingsregelen bør begrenses til skader med medisinsk invaliditetsgrad på minst 5 %.
- Varslingsregelen bør ikke gjelde der skadelidte har mottatt inntektstapserstatning beregnet etter medisinsk invaliditet jf § 3-3, 6. ledd.
- Invaliditetstabellen er ikke konstruert med tanke på tidsbegrensede skader
- Det må avklares om det kan kreves overgangserstatning i tillegg til oppgjør etter medisinsk invaliditetsgrad etter 6.ledd
- Inntektstap ved lave medisinske invaliditeter vil sjelden være reelt og lovforslaget gir derfor erstatning for tap som stort sett ikke vil foreligge.

§ 3-4 Merutgiftserstatning

Utvalget fremhever i lovforslaget at det er "*nødvendige og rimelige merutgifter*" som skal erstattes. Denne standarden er vel innarbeidet og FNO støtter å fastholde dette prinsippet.

Videre fremgår det at det i et overveldende stort flertall av sakene skal foretas en individuell utmåling – som i dag.

3. ledd – Supplementserstatningen

Når det gjelder den foreslåtte standardiseringen av supplementserstatningen er FNO særdeles kritisk til den foreslåtte løsningen. Det antall saker som vil omfattes av regelen er svært få. Samtidig vil den nedre grensen for å komme inn i ordningen mest sannsynlig bli utfordret i mange saker med dertil medisinske utredninger, administrative kostnader og rettsvister.

FNO vil fremheve at det samlet under bilansvaret og yrkesskadeordningen årlig innmeldes cirka 18.000 skadesaker. Av disse er det omkring 50 saker som antas å falle inn under den foreslåtte 2G-ordningen. For FNO fremstår det som uforholdsmessig å innføre en standardiseringsordning som omfatter så få saker (3,6 promille) av sakene. Dessuten innebærer standardiseringen kun deler av merutgiftserstatningen.

Det fremsatte forslaget etablerer et skjønnsmessig inngangskriterium til den standardiserte 2G-erstatningen. Kriteriet er "*varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov*" som synes forsøkt avgrenset i NOU'en, men som åpner for adskillig tolkningstvil. Samtidig er "gevinsten" ved å komme inn i 2G-ordningen betydelig. Legger vi til grunn kapitaliseringstabellen i forskriftens § 4-2 utgjør forskjellene fra maksimal erstatning utenfor ordningen (=1,49G) til erstatning etter 2 G:

For en 20-åring: $25,1 \times 0,5 \text{ G} = \text{kr } 1\,010\,177$

For en 40-åring: $21,6 \times 0,5 \text{ G} = \text{kr } 904\,651$

For en 60-åring: $13,9 \times 0,5 \text{ G} = \text{kr } 582\,160$

Med så vidt store differanser sier det seg selv at det kommer til å bli stort trykk fra skadelidtesiden på å forsøke å utrede og argumentere skadelidte innenfor kriteriene for 2G-erstatning. Det må derfor påregnes at lovforslaget vil medføre adskillig merbelastning av spesialisthelsetjenesten, forsikringsselskapene og ikke minst domstolene. Dessuten vil økt konfliktnivå også være negativt for skadelidte og deres pårørende. Forslaget er følgelig mer egnet til økt ressursbruk enn til å løse noen problemer.

Videre vil spørsmålet om skadelidte kommer innenfor 2G-ordningen fort kunne bli gjenstand for selvstendige søksmål for domstolene, med fare for at dette øker prosessantallet. En slik deling av sakene ser vi allerede i dag; noen advokater krever først fastsettelsesdom for ansvarsspørsmålet og tar deretter ut fullbyrdsessøksmål for erstatningsutmålingen.

Et annet element ved Utvalgets forslag, som svekker dets eventuelle forenklingseffekt, er at 2G-erstatningen er begrenset til erstatning for "*varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov*". Dette begrepet er i NOU'en fremhevet å være mer begrenset enn erstatning for "selvstendighet, uavhengighet og trivsel" (se s. 502.2). Dette medfører at utkastet har begrenset virkeområde og etterlater potensielle tvisteområder.

Sammenfatning § 3-4:

- Standardisering av erstatningen for varige og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov omfatter så få saker at det er vanskelig å se at forslaget om standardisering gir noen gevinster
- Standardiseringsforslaget vil generere adskillige medisinske utredninger, tvister og ressursuttak – også mer enn etter dagens individuelle utmåling

§ 3-5 Hjemmearbeidserstatning

FNO mener hjemmearbeidserstatningen bør integreres i ménerstatningen gjennom en betydelig økning av ménerstatningen. Nedenfor vil dette bli begrunnet nærmere.

2. ledd – Fremtidig tapt hjemmearbeidsevne

Utvalget foreslår å lovfeste rett til erstatning for tapt hjemmearbeidsevne etter en funksjonsbeskrivelse der den skadelidte innplasseres i ett av tre nivåer: Ingen tapt arbeidsevne, mindre funksjonsevnetap og større funksjonsevnetap.

En slik grovmasket inndeling vil meget lett bli et nytt problemområde innen erstatningsretten. Dette forsterkes av at de beløpsmessige konsekvensene av nivåinnplasseringene er betydelige.

Som nevnt innledningsvis i dette høringsnotatet er det helt dominerende problemområdet i dag vurderinger av medisinsk karakter: Årsakssammenheng, medisinsk invaliditetsgrad og ervervsmessig uføregrad. Her legger Utvalget opp til enda et område der medisinsk fagekspertise må bidra med premissene og som det ikke er noen grunn til å tro blir mindre konfliktfylt. I tillegg kommer at dette ikke er ren medisin, men en sammensatt vurdering der også andre profesjoner kan ha sine meninger.

Ressursmessig er forslaget svært problematisk. Dette vil typisk være et område der ulike medisinske sakkyndige har ulike oppfatninger. Legges en slik funksjonsvurdering til behandlende lege vil denne lett kunne mistenkes for å være subjektiv og pasientvennlig. Spesialistlege vil heller ikke nødvendigvis inneha nødvendig kompetanse til å kunne gjøre vurderingen på et tilstrekkelig kvalifisert nivå hensyntatt erstatningspostens størrelse. Dette medfører at Utvalgets antydning om bruk av ergoterapeuter vil kunne bli aktuelt. Men da bringes det inn ytterligere en medisinsk sakkyndighet i saken, hvilket snarere er ressursøkende enn ressursbesparende.

For å synliggjøre hvilken betydning innplasseringer i funksjonsgrupper har vil vi presentere noen tall basert på utvalget forslag:

Alder	Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 2 + 3 år gml barn
20	410 610	829 432	1 001 888
40	361 337	755 522	886 918
60	238 154	615 915	656 976

Som tabellen viser så utgjør kapitalisert erstatning for hjemmearbeid betydelige beløp. Det ligger da klart i dagen at det vil være et betydelig press på skadevolder om å betale erstatning for tapt hjemmearbeidsevne, hvilket altså helt klart vil medføre økt ressursbruk og økt konfliktnivå.

Et alternativ for skadevoldersiden til omfattende utredningskostnader og høyt konfliktnivå, kan lett bli at reglene praktiseres liberalt. I så fall vil denne erstatningsposten fort bli en "masse-erstatning" med dertil økte skadekostnader.

Selskapene er alvorlig bekymret for at denne erstatningsposten kan bli svært kostbar og i så fall vil dette bryte klart med mandatets forutsetninger i pkt 4 om at lovforslaget skal så langt det er mulig baseres på en uendret ressursbruk.

Bør det lovfestes en minste medisinsk invaliditetsgrad for rett til erstatning?

FNO støtter at det settes en nedre grense for retten til erstatning for tapt hjemmearbeidsevne. Hovedargumentet for dette er at det vanskelig kan oppstå erstatningsmessig tap med invaliditeter under 10 %. Ved en gjennomgang av Sosialdepartementets invaliditetstabell er det vanskelig å se at det foreligger skader som vurderes lavere som samtidig skal medføre nedsatt hjemmearbeidsevne. I den grad skaden likevel skulle medføre noen komplikasjoner med hjemmearbeidet må det antas at dette enkelt kan korrigeres med enkle hjelpemidler, omfordeling av arbeidsoppgaver, ved å bruke noe mer tid eller utføre arbeidet litt smartere.

Samtidig vil en grense på 10 % medisinsk invaliditet eliminere en rekke krav som i all hovedsak ikke vil føre frem. Dette vil begrense ressursbruken betydelig og redusere antall konflikter markert.

Gir det foreslåtte erstatningsnivået en rimelig erstatning for tapt hjemmearbeidsevne?

FNO ønsker ikke å ta stilling til nivåene som sådan, men vil påpeke at nivåene synes å ligge høyere enn den praksis som er fulgt til nå.

Forslaget bygger i noen grad på et timeregnskap for hva det koster å leie tilsvarende hjelp pr uke. I Kåsa-dommen (Rt. 2000 side 441) tar Høyesterett avstand fra å benytte slike timeregnskap. I underrettspraksis er maksimalt årlig beløp sjelden høyere enn kr 15.000

pr. år selv ved tverrsnittslammelser, se for eksempel Nøstbakken-dommen (LG 2004-27982).

Ved lave medisinske invaliditetsgrader er det sjelden det tilkjennes mer enn kr 5000 årlig i hjemmearbeidserstatning. Kommer disse inn under lovforslaget vil disse være berettiget til 0,2 G, dvs ca kr 16.000. Disse skadene er tallmessig i overvekt og vil følgelig kunne gi store utslag på kostnadssiden.

Innenfor yrkesskadene er hjemmearbeidstapet i dag inkludert i ervervserstatningen. Merkostnadene vil derfor gi ekstra stort utslag på dette området.

Forslag til lovregulering – innlemme i ménerstatningen.

For å hindre at erstatning for hjemmearbeidstap blir et ressurs- og konfliktkrevende område eller at det går "inflasjon" i utbetalingene foreslår FNO å legge hjemmearbeidserstatningen inn i ménerstatningen. Ménerstatningen er basert på medisinsk invaliditetsgrad som langt på vei vil gjenspeile fysisk funksjonsnedsettelse. (Under yrkesskadene har hjemmearbeidstapet vært inkludert i ervervserstatningen, hvilket har vært kritisert. Kritikken har gått på det i mange tilfelle ikke ligger noen reell kompensasjon for hjemmearbeidstapet i ervervserstatningen.)

Ved å legge hjemmearbeidstapet inn i ménerstatningen vil den tilfalle alle uansett ervervstap eller ikke. Videre ligger hjemmearbeidstapet nær opp til ménerstatningen, hvilket også Utvalget har påpekt. Hvis det samtidig legges et tilstrekkelig påslag på ménerstatningen vil kompensasjonen samtidig bli reell.

FNO foreslår etter dette å inkludere hjemmearbeidstapet i ménerstatningen og samtidig øke ménerstatningen for alle medisinske invaliditetsgrader fra og med 10 % med for eksempel dobbelt beløp.

Når det gjelder omsorgstillegget på 0,15 G kan dette bli stående som en egen bestemmelse i loven.

Alternativt foreslår FNO

- a) Utmåle erstatningen individuelt.
- b) Utarbeide en lovtekst med skarpere kanter slik at lovteksten klart og tydelig angir objektive kriterier for retten til erstatning.
- c) Differensiere erstatningen i mer enn 3 nivåer.

Sammenfatning § 3-5:

- Lovforslaget vil medføre sterk økning i ressursbruken
- Lovforslaget vil medføre betydelig økning i antall konflikter
- Erstatningen bør inkluderes i ménerstatningen gjennom en markert økning av ménerstatningen.
- Alternativt til å legge erstatningen inn under ménerstatningen foreslås at erstatningen
  - a) utmåles individuelt
  - b) baseres på en lovtekst med "skarpere kanter" eller
  - c) differensieres i mer enn 3 nivåer.
- Det bør uansett settes en minste grense for retten til erstatning på minst 10 % medisinsk invaliditet

§ 3-6 Ménerstatning

Generelt vil FNO fremheve at utmåling av ménerstatning i praksis ikke byr på noen problemer. Det er derfor vanskelig å se gevinsten med å gjøre endringer i lovgivningen på dette punkt.

Derimot kan fastsettelsen av selve invaliditetsgraden by på store problemer, men den utfordringen løses ikke gjennom lovutkastet. Her er vi igjen inne på medisinske utredninger som dessverre ikke er foreslått lovregulert i utkastet.

Utkastet til lov avgir noen uklare punkter som bør avklares hvis Utvalgets forslag følges opp gjennom lovgivning.

Utvalgets forslag inneholder i hovedsak to endringer som vil medføre betydelige konsekvenser:

- a) Det foreslås å lov- og forskriftsfeste utmåling av ménerstatningen gjennom bruk av tabeller
- b) Det foreslås å senke gulvet for ménerstatning fra 15 % til 5 % medisinsk invaliditet.

FNO kan informere om at forsikringselskapene i en årrekke har solgt forsikringer som også gir ytelser for mén under 15 %. Dette indikerer at det både er et markedsbehov og praktisk gjennomførbart å senke terskelen for ménerstatning.

Begge disse forslagene vil imidlertid, som vi vil vise nedenfor, medføre betydelige kostnadsøkninger. Siden forsikringselskapene gjennom sin saksportefølge har gode forutsetninger for å beregne disse endringene, vil vi nedenfor forsøke å utrede dette.

2. ledd - Forhøyelse av erstatningen

Etter 2. ledd foreslås det at ménerstatningen kan forhøyes med inntil 10 prosent. Dette gjelder hvis ménet er særlig byrdefullt. FNO stiller seg positiv til denne omlegningen fra "gruppeopprykk" til et prosentvis påslag. Derimot ser FNO at bestemmelsen, slik den er foreslått, lett kan lede til adskillig tvil og tvister.

Skal det tas hensyn til ménets betydning for arbeidsevnen?

Ved vurderingen av om ménerstatningen kan forhøyes uttaler Utvalget at det blant annet skal legges vekt på i hvilken grad skaden påvirker arbeidsevnen. Dette fremstår for FNO som fremmed. Foreligger det en byrdefull skade vil den påvirke ervervsevnen og dette gir seg direkte utslag i inntektstapserstatningen. Dersom lovgiver mener at redusert ervervsevne skal kompenseres gjennom ménerstatningen er dette noe nytt som bør avklares klart og tydelig i en eventuell ny lovgivning. FNO anmoder derfor om at det avklares om forhøyelsen skal komme i tillegg til full erstatning for inntektstapet.

"Særlig byrdefullt" er et uklart begrep

For det andre er begrepet "særlig byrdefullt" et så vidt skjønnsmessig begrep at det gir rom for adskillig tolkningstvil og usikkerhet om skaden faller innenfor begrepet. FNO anmoder om at begrepet presiseres ytterligere gjennom premissene til en eventuell ny lovgivning.

Hvordan gradere innenfor rammen av 10 %?

Endelig er det gitt svært få holdepunkter for graderingen innenfor rammen av 10 %. FNO anmoder om at også dette eventuelt avklares.

Hvis ovennevnte ikke avklares må det påregnes at det vil oppstå adskillige tvister og at normene først blir endelig definert gjennom flere behandlinger i Høyesterett. I så fall vil lovforslaget generere adskillig "bråk" på et område som i dag praktiseres tilnærmet helt uproblematisk.

Forslaget vil medføre markerte kostnadsøkninger

Endring i størrelsen av mén-erstatning som følge av tabeller i forskriftsutkastet

Ved en enkel sammenligning av ménerstatning for ulike invaliditetsgrader og ulik aldre fremkommer det at ménerstatningen vil øke betydelig utelukkende som en effekt av overgangen fra dagens system til et tabellbasert system.

Tar vi utgangspunkt i en snittalder på ca 30 år under bilansvaret og nær 60 år under yrkesskadene, vil økningen være henholdsvis ca 20 % og 22 %.

Merkostnader ved å senke gulvet fra 15 til 5 % medisinsk invaliditet.

Erfaringsmessig er det også et stort antall personer som påføres skader under 15 % medisinsk invaliditet. FNO har forsøkt å hente registrerte data som skal vise dette (se annet vedlegg). Det er imidlertid mye som kan tyde på en skjev registrering da det for selskapenes saksbehandlere ikke er vitalt å utrede og registrere invaliditetsgrader som ikke gir rett til erstatning etter dagens lovgivning. Samtidig er det grunn til å anta at antallet skader avtar med alvorlighetsgraden innenfor både bilansvaret og yrkesskadene. Det må følgelig legges til grunn at antall saker med erstatning for invaliditeter mellom 5 og 15 % vil utgjøre et stort antall innen begge bransjer.

Sammenfatning § 3-6:

- Utmåling av mén-erstatning byr i dag ikke på problemer og det er derfor vanskelig å se gevinsten av å etablere ny lovgivning som lett avstedkommer usikkerhet og tvister.
- Utfordringen i dag er ikke utmåling av erstatning, men den medisinske vurderingen av ménets størrelse. Dette vil ikke bli endret gjennom lovutkastet.
- Utkastet skaper usikkerhet om tillegget ved særlige byrdefulle mén. Dette bør avklares ved en presisering i lovgivningsprosessen slik at eventuelle usikkerheter avklares.
- Utkast til utmålingsforskrift medfører betydelige kostnadsøkninger
- Terskelendring fra 15 til 5 % medisinsk invaliditet medfører betydelige kostnadsøkninger.

§ 3-7 Smerteerstatning

Generelt har FNO forståelse for å innføre smerteerstatning som erstatningspost. Mange skadde personer føler sterkt på at de bør få en kompensasjon for den urett de har vært utsatt for. Og det gjelder hva enten skaden får varige følger eller ikke. Slik sett vil smerteerstatningen nettopp være en slik anerkjennelse av den urett den skadde har vært utsatt for. Det er da også forsikringssekskapenes praksis i dag å være litt romslig i slike saker, for eksempel gjennom utgiftserstatningen.

Utvalget foreslår imidlertid at smerteerstatning ikke skal være en erstatningspost under bilansvaret og yrkesskader. FNO støtter Utvalget på dette punkt, men da delvis ut i fra supplerende synspunkt.

Forslaget om smerteerstatning baserer seg på tanken om full erstatning – også for skader og smerte av forbigående karakter. Langt på vei følger forslaget samme grunntanke som oppreisningserstatningen.

Ut i fra smerteerstatningens idé er det vanskelig å se hvorfor det skal skilles mellom skader som påføres i trafikken, på jobben, på restaurant, under medisinsk behandling eller i taxikø. Dette bryter langt på vei med grunnleggende rettferdstanker. For den skadde er det skadene som er det vesentlige og ikke hvor skaden skjedde. Slik sett kan det virke både uforståelig og urimelig at en som blir slått ned på gata skal få rett til smerteerstatning, men ikke den som blir påkjørt i et fotgjengerfelt.

Utvalget begrunner unntakene med at:

- smerteerstatningen ikke vi få noen preventiv effekt og
- smerteerstatning er heller ikke omfattet av den danske yrkesskadeordningen (YS)
- mange skadelidte er selv skyld i skaden (BIL).
- at det vil medføre store kostnader med dertil økte forsikringspremier

FNO vil først gi noen generelle kommentarer til Utvalget forslag til lovregel. Deretter vil vi kommentere Utvalgets argumenter for at smerteerstatningen ikke skal innføres innen bilansvaret og yrkesskadeordningen. Endelig vil vi forsøke å gi noen flere eller utfyllende grunnlag for denne sontringen.

Kommentarer til inngangskriteriene for rett til smerteerstatning – "påført sykdom eller betydelig smerte"

Begrepet "sykdom" er uklart

Sykdom kan innebære både objektivt påvisbare sykdommer og sykdommer som har en mer subjektiv karakter som ikke lar seg bekrefte objektivt. Sykdommer med en høy grad av psykiske årsaksfaktorer kan være eksempler på det siste. Sykdommer som ikke lar seg objektivt påvise vil følgelig heller ikke en lege kunne verifisere og det er pasientens egne utsagn som i hovedsak må legges til grunn.

Utvalget legger opp til at sykmelding eller legeattest kan anvendes for å sannsynliggjøre en sykdom, men der legens vurderinger beror på pasientens subjektive utsagn kan det i noen saker råde adskillig tvil om det faktisk foreligger en sykdom.

Smerte er subjektivt og kan vanskelig måles.

Smerte er i de færreste tilfelle mulig å verifisere med objektive midler. Enda mindre er det mulig å måle smertegraden. Kravet om "betydelig smerte" vil derfor i stor utstrekning bero på en subjektiv opplevelse av smertene. Dertil kommer at det ikke er mulig å etterprøve pasientens rapportering av smertenens omfang.

Som for sykdomskriteriet legger altså Utvalget også opp til at smerte som erstatningskriterium baseres på subjektive beskrivelser som vanskelig lar seg etterprøve.

Følgelig vil også "betydelig smerte" i en viss utstrekning bero på pasientens egne utsagn om egen helsesituasjon.

Det er ingen krav til sykdommens karakter, mens det for smerte kreves at smerten er "betydelig".

Utkastet til lovtekst setter ikke krav til sykdommens alvorlighetsgrad. Dette er uheldig. På denne måten likebehandles lett forkjølelse med omfattende sykdommer av alvorlig karakter.

Lovgivers intensjon bør vel være å gi erstatning for uakseptable merbelastninger utover lette sykdommer som tilhører dagliglivet. Det kan hevdes at dette fanges opp ved at mer alvorlige sykdommer gir lengre sykdomsforløp og derigjennom høyere erstatning. Dette er derimot kun et utgangspunkt som slett ikke behøver å samsvare med virkeligheten. For eksempel vil en alvorlig matforgiftning kunne leges innen samme tidsforløp som en forkjølelse.

Dernest kan det hevdes at en lett sykdom ikke vil kvalifisere til sykmelding. Dette vil i de fleste tilfelle være riktig, men det er ikke ukjent at pasientenes motivasjon til å stå i arbeid varierer og at legenes sykmeldingspraksis spriker.

Hvis det ikke stilles krav til graden av sykdom vil det følgelig kunne fremmes krav om smertepenger ved bagatellmessige plager. Dette vil undergrave smertepengenes verdi som et rettferdighetsgode for å bøte på urimelige belastninger.

Et alternativ for å skille ut sykdommer av noe mer alvorlig karakter kan være å innføre en karenstid. Dette kan for eksempel gjøres ved å sette krav om minst 14 dagers varighet. Dette tidsskille har også Utvalget vurdert dersom smerteerstatningen også skal tilstås under bilansvaret. Det kan derfor være flere gode grunner til å sette en slik minstetid.

Kommentarer til Utvalgets argumenter for at smerteerstatningen ikke skal innføres innen bilansvaret og yrkesskadeordningen.

Utvalget: Smerteerstatningen gir en preventiv effekt

Det er riktig som Utvalget skriver, at forsikringsselskapene betaler hele tapet under bilansvaret og yrkesskadene. For andre ansvarsforsikringer må skadevolder betale egenandel. Slik sett er det en reell forskjell mellom regelsettene, men FNO er usikker på om denne forskjellen er tilstrekkelig til at begrunne at smerteerstatningen bør unntas fra bilansvaret og yrkesskadene.

Reparasjonstanken har fått en mer fremtredende plass i erstatningsrettslig teori mens prevensjonstanken nok har tapt noe terreng. Det kan derfor være noe vanskelig å forstå at Utvalget tillegger prevensjonstanken så stor vekt.

Utvalget: Smerteerstatning er heller ikke omfattet av den danske yrkesskadeordningen

Dette argumentet fremstår som svært formelt. Det interessante er vel hvorfor denne erstatningsposten ikke er innarbeidet i dansk yrkesskadelovgivning. Det kan vel ikke utelukkes at begrunnelsen ligger i kostnadsargumentet – at smerteerstatningen ville medføre for høye kostnader for yrkesskadene.

Utvalget: Mange skadelidte er selv skyld i skaden

FNO er helt enig i at dette er et dilemma.

Smerteerstatningen kan imøtekomme det klare behovet for å gi de skadelidte en "oppreisning" for den urett de har vært utsatt for. Derimot vil denne rettferdighetstanken rakne hvis også skadevolder skal få smerteerstatning. Skal skadevolder få smerteerstatning vil dette for mange skadde bli oppfattet som direkte urimelig og oppreisningselementet blir helt utvannet.

På den annen side er det ikke grunn til å anta at skadevolder vil ha noen forventning om denne type erstatning. Opplevelsen av å ha blitt utsatt for overlast er i all hovedsak knyttet til de som ikke selv er årsak til hendelsen, hvilket altså ikke omfatter skadevolder. Det er da heller ikke forsikringsselskapenes erfaring at skadevoldere forventer et slik "plaster på såret".

FNO er derfor av den klare mening at smerteerstatningen bør begrenses og ikke omfattes av det objektive ansvaret – Skadevolder bør ikke få rett til smerteerstatning.

FNO mener dette kan ivaretas under bilansvaret ved eksplisitt å unnta skadevolder i lovteksten. Dette kan gjøres slik:

§ 3-7 Smerteerstatning

*(1) Er skadelidte påført sykdom eller betydelig smerte som ikke gir krav på ménerstatning, utmåles særskilt smerteerstatning.
Smerteerstatning gis ikke når skadelidte selv er skyld i skaden.*

Utvalget: Smerteerstatningen vil medføre store kostnader med dertil økte forsikringspremier

Dette argumentet har flere fasetter og bør vurderes nøye av departementet i det videre lovarbeidet.

FNO skal i det videre forsøke å belyse noen kostnadselementer som ikke er vurdert av Utvalget.

○ **"Selvbestemt erstatning"**

Innføres smerteerstatningen under bilansvaret og yrkesskadeordningen vil det faktum at en del sykdommer og smerte ikke lar seg objektivt påvise, kunne skape adskillig tvil i oppgjørprosessen. Samtidig er dagsbeløpene så beskjedne at det vanskelig lar seg forsvare for et forsikringsselskap å etterprøve om det foreligger kvalifisert sykdom eller smerte. Vi minner om at det nettopp er medisinske forhold som per i dag skaper definitivt flest problemer ved personforsikring.

Dette kan lede til at forsikringsselskapene ikke ser det forretningsmessig forsvarlig å bruke ressurser på utredning. Når sykdommen/smertene ikke er objektiviserbare vil det si at skadelidte langt på vei selv kan avgjøre om vedkommende vil ha smerteerstatning.

Utvalget vurderer i NOU'en å sette en karenstid for rett til smerteerstatning, men avviser dette nettopp ut i fra at bilansvaret og yrkesskadene er unntatt. Dersom departementet skulle finne at et eller begge av disse områdene ikke kan unntas, bør det settes en karenstid slik at det blir et visst samsvar mellom erstatningssummer og administrasjonskostnader.

○ **Stort antall skadelidte**

I underkant av 40 % av alle innmeldte skader under bilansvaret kan avsluttes etter første samtale med skadelidte da skadene ikke medfører erstatningsutbetalinger. I en betydelig andel av disse sakene vil det foreligge sykmelding i noen få dager.

Totalt meldes det ca 12.000 personskader under bilansvaret. I tillegg er det grunn til å tro at det er et stort antall som ikke meldes, siden plagene er forbigående. Legger vi til grunn et antall på 3.000 skadesaker årlig med en gjennomsnittlig sykmeldingsperiode på 14 dager, gir dette følgende regnestykke:

Utvalget har selv innhentet kostnadstall for å saksbehandle et erstatningskrav. Dette er anført å være kr 13.300. I tillegg kommer selve erstatningen på kr 5.500.

Totale kostnader:

$$\begin{array}{rcl} 3\,000 \times \text{kr } 13\,300 & = & \text{kr } 39\,900\,000 \\ + 3\,000 \times \text{kr } 5\,500 & = & \underline{\text{kr } 15\,000\,000} \\ \text{Til sammen} & & \text{kr } 54\,000\,000 \end{array}$$

For yrkesskader er det vanskelig å estimere det tilsvarende antallet skadelidte. I følge Arbeidstilsynet³ ble det meldt ca 18 000 personskader til NAV for 2009.

Forsikringselskapene erstattet varig skader i ca 3000 saker. Det bør kunne antas at differansen – ca 15 000 skader – i hovedsak er skader med forbigående plager, men som ville være kvalifisert til smerteerstatning. Legger vi samme forutsetninger til grunn som ved bilansvaret blir kostnadene innen yrkesskade:

$$\begin{array}{rcl} 15\,000 \times \text{kr } 13\,300 & = & \text{kr } 199\,500\,000 \\ + 15\,000 \times \text{kr } 5\,500 & = & \text{kr } 82\,500\,000 \\ \text{Til sammen} & & \text{kr } 282\,000\,000 \end{array}$$

I tillegg kommer eventuelle økte kostnader på grunn av økt antall skadesaker som følge av elementene over og under.

³ <http://www.arbeidstilsynet.no/artikkel.html?tid=229838>

Brudd med "arbeidslinja"

Utvalget legger opp til et sykdomsbegrep som i folketrygden. Det vil si at sykdommen skal være av en karakter som medfører ervervsuførhet – altså at sykdommen kvalifiserer til sykmelding. Følgelig vil en sykmelding i det praktiske liv være "nøkkelen" til å få smerteerstatning.

Slik smerteerstatningen er foreslått av Utvalget, vil den i Norge komme som en skattefri gevinst i tillegg til 100 % lønn. Og med utsikter til å få plusset på inntektene med kr 8.745 den første måneden og kr 6.159 de påfølgende.

Det har fra regjeringens side vært fokusert mye på å få ned sykmeldingene. Det blir da et paradoks hvis lovgivningen legger opp til et erstatningssystem som vil stimulere til sykmeldinger.

FNO har forsøkt å kartlegge om dette er et problem i Danmark og Sverige, uten å ha funnet holdepunkter for det. Det er derimot særdeles viktig å merke seg at ingen av disse landene har fulle sykepengerrettigheter. Sykmeldte arbeidstakere har følgelig et insitament til å komme tilbake i arbeid så snart som mulig for å gjenopprette full inntekt.

I Norge kan derimot utsiktene til "fortjeneste" bidra til sykmeldinger/forlengelse av sykmeldinger. Det vil være spesielt uheldig dersom smerteerstatning innføres under bilansvaret, siden dette er et livsområde med et stort antall ulykker hvert år.

En mulig måte å begrense denne faren er å tilstå erstatning for uker i stedet for dager.

Dette fordi det må antas at det er noe mer komplisert å få tilstått sykmelding for lengre tidsintervaller enn for korte. Dette er også den ordningen som er valgt i Sverige.

Mange skadelidte får allerede i dag en dagpengeerstatning gjennom forsikringer

Mange skadelidte er allerede i dag sikret erstatning ved skader som ikke gir varige skader. Alle forsikringsselskapene har integrert slik erstatning i en rekke personforsikringer. Typisk er at det betales noen hundre kroner per dag den skadde ligger på sykehus, og gjerne med et krav om at sykehusoppholdet varer mer enn 3 døgn.

Til forskjell fra smerteerstatningen er inngangskriteriet i disse forsikringene sykehusopphold. Dette er et adskillig enklere og objektivt kriterium som erfaringsmessig skaper svært få problemer.

Det presiseres for øvrig at disse forsikringene er priset nettopp ut i fra kostnadene ved forsikringen.

Det faktum at mange allerede får erstatning for forbigående plager kan være et bakgrunnsteppe ved vurderingen av innføring av smerteerstatning.

Sammenfatning § 3-7:

- Smerteerstatning bør ikke tilstås den som selv er skyld i skaden
- Smerteerstatning kan motvirke "arbeidslinja".
- Det bør innføres en karenstid for rett til smertepenger.
- Smerteerstatning bør utmåles på ukesbasis og ikke på dagsbasis.
- Begrepene "sykdom" og "smerte" er ikke alltid objektive kriterier og kan medføre betydelige ressurser å utrede.
- Det må settes en nedre terskel for sykdommer som kan utløse erstatning
- Smerteerstatning innen bilansvar og yrkesskade vil medføre betydelige kostnader

§ 3-8 Forsørgertapserstatning

Forsørgertapserstatning skaper i dag svært få tvister innen bilansvaret. I oppgjørssituasjonen er det følgelig ikke særlig større utfordringer ved en individuell utmåling enn det er ved standardisert utmåling under yrkesskadene. FNO ser derfor ingen store rasjonaliseringsgevinster ved å standardisere forsørgertapserstatningen. Forslaget inneholder en ny erstatningspost – omstillingserstatning – som ikke er en vanlig erstatningspost under dagens praksis. I begrenset grad blir dette erstattet individuelt, men da kun i beskjeden utstrekning. FNO støtter at denne posten fremheves som erstatningsmessig.

Utvalget fremhever at forsørgertapserstatningen innen yrkesskader henger etter erstatningsretten og at det følgelig er et behov for å regulere yrkesskadene. Dette stemmer imidlertid ikke. FNO har bedt de tre største forsikringsselskapene gjennomgå oppgjorte dødsfallssaker i 2011 og denne undersøkelsen viser at dødsfallserstatningen ligger høyere innenfor yrkesskadene både gjennomsnittlig og i den enkelte sak. Undersøkelsen viser også at lovutkastet medfører en betydelig prosentuell økning i erstatningsutbetalingene. På den annen side er det så vidt få dødsfallssaker at dette neppe gir noen avgjørende påvirkning på samlede erstatningskostnader. Vi vil først kommentere et par andre forhold før vi kommer nærmere inn på kostnadsspørsmål.

Avkortning/bortfall ved forsett - identifikasjon

FNO vil anmode om at det i lovforarbeidene avklares i hvilken grad det skal foretas identifikasjon ved forsett og grov uaktsomhet. Ved identifikasjon vil forsørgertapserstatningen bli redusert eller falle bort.

Under arbeidet med gjeldende skadeserstatningslov § 5-1 uttalte Justisdepartementet at *"For så vidt gjelder forsørgertap, synes det således å ligge til rette for en videreføring av den tidligere praksisen om passiv identifikasjon."*

Under behandling i Stortinget tok justiskomiteen opp spørsmålet med departementet. Departementet bekreftet sitt syn og presiserte at en eventuell endring ikke burde gjøres uten forutgående høring.

Justiskomiteen uttalte imidlertid (Innst.O nr 92 (1984-85) at:

"Etter komiteens mening bør de etterlattes krav på erstatning for tap av forsørger derfor alminneligvis stå på egne ben. Komiteen har overveid å uttrykke dette direkte i lovteksten. Komiteen er imidlertid enig med departementet i at hensynet til de etterlatte kan ivaretas innenfor rammen av den helhetsvurdering retten må foreta etter den regel som nå foreslås i utkastet § 5-1."

Spørsmålet om passiv identifikasjon under bilansvaret ble behandlet av Høyesterett i Rt 1997 s.149. Høyesterett ga uttrykk for at justiskomiteens uttalelser ikke kunne tillegges samme vekt ved bilansvarsloven § 7-1 som ved tilfeller under bal. § 7-1, 3. og 4. ledd og tillot 50 % reduksjon av erstatningen til gjenlevende.

FNO vil anmode om at passiv identifikasjon blir behandlet i forarbeidet med lovutkastet. Herunder er det særlig viktig å se spesielt på bilansvaret.

Spesielt viktig er det å avklare identifikasjon / avkortning i forhold til forsett – selvmord. Etter FNO's oppfatning er det bokstavlig talt livsfarlig å ha et rettssystem som gir etterlatte erstatning ved selvmord i trafikken, men ikke ved andre former for selvmord. Det kan bidra til at flere selvmordskandidater velger trafikken som selvmordsarena. I så fall utsetter dette andre trafikanter for helt urimelige belastninger som det er vanskelig å se at lovgiver skal stimulere til.

Samtidig vil en full identifikasjon i selvmordstilfellene ikke stille de etterlatte i noen dårligere situasjon enn om avdøde hadde tatt sitt liv på annen måte.

FNO mener derfor at det bør foretas full identifikasjon ved forsett under bilansvaret.

Samboer-begrepet

Utvalget foreslår følgende regel i utkastet til utmålingsforskrift § 7-1 (1):

Som samboer etter første ledd regnes person som avdøde har levet sammen med i ekteskapslignende forhold hvis det i Folkeregisteret framgår at de to har hatt samme bolig de siste to årene, eller person som hadde felles barn og felles bolig med avdøde.

Formuleringen er også velkjent innen ulike forsikringsprodukter, men i noen tilfelle kan det reises tvil om dette er en bevisregel eller et absolutt krav. Med bevisregel menes at dersom kravet til to år felles adresse i Folkeregisteret er tilfredsstillt så er samboerforholdet bevist. Hvis kravet ikke er oppfylt kan samboerskapet bevises på annen måte. Et eksempel kan være der et par har vært samboere i en årrekke i en bygd der det ikke har noen praktisk betydning å melde adresseendring. Skal disse være ekskludert fra

forsørgertapserstatning? Og hva med studenter som melder flytting til studiekommunen i studietiden, for så å flyttet tilbake til samboer?

Et annet element i lovutkastet er at det står "bolig" og ikke "adresse". Dette er formodentlig gjort fordi det i større boligkompleks kan være mange boenheter med samme adresse. På den annen side er det vel ikke registrering av bolig i Folkeregisteret, men adresse. Lovteksten blir derfor litt ulogisk på dette punktet.

FNO ber departementet klargjøre om bestemmelsen er ment som en bevisregel eller et absolutt materielt krav.

Kostnadsvirkninger

Som nevnt innledningsvis under denne paragrafen gjør selskapene opp et forholdsvis lite antall dødsfallssaker per år. En prosentvis kostnadsøkning vil derfor ikke få så store tallmessige utslag. Vi vil likevel forsøke å gi en oversikt over kostnadsvirkningene ved forslaget.

Forslaget tar ikke hensyn til faktisk forsørgelse

For det første differensierer ikke forslaget på graden av faktisk forsørgelse. Det avgjørende er om vedkommende har fostringsplikt etter barneloven § 66, hvilket omfatter alle foreldre. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at foreldrene faktisk forsørger barnet utover pålagt bidrag.

25 % av alle barn under 18 år lever kun sammen med én av foreldrene⁴. For mange av disse barna er forsørgelsen redusert til et månedlig bidrag. Når forslaget forutsetter fullt økonomisk bidrag og omsorg vil forslaget følgelig medføre en overkompensasjon i disse tilfelle.

Til illustrasjon vises til NAV's bidragsveileder pr 17.4.2012. I eksemplet er det lagt inn bidrag for et barn på 10 år, begge foreldres inntekt kr 350 000 og intet/minimalt samvær. Det gir følgende resultat:

---

⁴ <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/>

¹ Underholdskostnad

Fødselsdato 01.01.2002, Bidragsmottakeren har ingen utgifter til barnetilsyn

² Inntekt

Bidragsmottaker: Årsinntekt NOK 350000, Kapitalinntekt NOK 0, Skatteklasser 1, Mottar ikke småbarnstillegg, Mottar utvidet barnetrygd, Kontantstøtte 0 NOK/måned

Bidragsspliktig: Årsinntekt NOK 350000, Kapitalinntekt NOK 0, Skatteklasser 1, Bor alene, Har 0 egne barn i husstanden

Bidragsbarnet: Årsinntekt NOK 0, Kapitalinntekt NOK 0

³ Samvær

Bidragsspliktig har 0 - 1,99 netter/måned samvær med bidragsbarnet

⁴ Resultat

Bidragsspliktig skal betale **NOK 2 834** til bidragsmottaker.

Dette gir en økonomisk forsørgelse på kr 34 008 pr år. for et barn på 10 år. Med 10 år forsørgelse gir totalt kr 340 080. Erstatning etter utkastet gir (9 x 82 122) = kr 739 098. Dette tilsvarer 217 % økning.

Innen flere erstatningsområder er denne skjevheten kanskje ikke så fremtredende, men innenfor bilansvaret er det funnet at rusmidler er påvist hos 4 av 10 sjåførere som blir drept i trafikkulykker⁵. Det må antas at dette faktum også har innflytelse på forsørgerevnen i mange av disse sakene.

Motsatsen til dette er at barn som mister hovedforsørger vil lide tap i de tilfelle den andre forelder kun er bidragsyter. Etter Utvalgets forslag vil disse barna ikke være berettiget til forhøyet forsørgertapserstatning. FNO ber departementet vurdere en utvidelse av hvem som kan være berettiget til utvidet forsørgertapserstatning.

Omstillingserstatning – "Ny erstatningspost"

Undersøkelsen FNO har gjennomført av faktisk oppgjorte skadesaker i 2011 viser at begravellesomkostninger er gjort opp med et gjennomsnitt på ca kr 50 000. Det har ikke vært skilt ut omstillingserstatning som egen erstatningspost i noen av sakene.

Slik vi leser Utvalgets forslag vil omstillingserstatning komme til utbetaling i nær alle saker. Tar vi utgangspunkt i 225 dødsfall i trafikken og 50 dødsfall i arbeid gir dette en merutbetaling under omstillingserstatningen på:

Bilansvar:

225 saker á 1,5 G =(225 x 82 122 x 1,5)	= 27 716 175
- 225 saker á kr 50 000	= <u>11 250 000</u>
Merkostnad	<u>kr 16 466 175</u>

Yrkesskade:

50 saker á 1,5 G =(225 x 82 122 x 1,5)	= 6 159 150
- 50 saker á kr 50 000	= <u>2 500 000</u>
Merkostnad	<u>kr 3 659 150</u>

Sammenfatning § 3-8:

- Eventuell avkortningsadgang ved forsett og uaktsomhet må avklares
- Lovforarbeidene bør avklare samboerbegrepet – bevisregel eller materielt krav
- Erstatningen bør vurderes i tilfelle der den omkomne er passiv bidragsyter
- Det bør vurderes om tillegget for enslig forsørger også bør tilfalle barn der den andre forelder utelukkende er bidragsyter.

§ 3-16 Adgang til etteroppgjør**Skal avtaleloven § 36 supplere § 3-16?**

Utvalget peker på spørsmålet om avtalelovens § 36 supplerer yrkesskadeforskriften § 5-1, men uttaler at det ikke er nødvendig å gå inn på. Vi finner imidlertid at dette spørsmålet fremdeles er uklart i forhold til lovutkastets § 3-16.

§ 3-16 åpner for revisjonsadgang ved vesentlig forverring av helsetilstand eller ervervsevne innen 5 år. Bestemmelsen krever ikke at forverringen er uventet. Avtaleloven § 36 krever derimot et ekstraordinært, vesentlig og uventet avvik fra den regulære utviklingen. Slik sett er § 3-16 adskillig mer liberal enn § 36. Det uklare er om avtaleloven § 36 kan anvendes selv om 5-årsfristen etter § 3-16 har utløpt – altså om det også etter 5 år er mulig med en avtalerevisjon hvis kriteriene etter § 36 er oppfylt.

FNO anmoder om at forholdet mellom utkastet § 3-16 og avtaleloven § 36 avklares gjennom forarbeidene til en fremtidig lov.

Hvordan skal etteroppgjøret beregnes?

Utvalget beskriver hvordan utmålingen skal skje ved revisjon av yrkesskadesaker etter yrkesskedeforskriften § 5-1 (pkt 12.3.3.2). Det kan se ut som om Utvalget anser dette som en god modell, men vi kan likevel ikke se at det er konkludert med oppgjørsmoell etter § 3-16 i NOU'en. Dette bes omtalt i forarbeider eller lovtekst.

Videre omtaler heller ikke Utvalget rentespørsmål knyttet til etteroppgjør. I utkastet § 3-1 legaldefineres oppgjørstidspunktet. Forfallstidspunktet er foreslått to uker etter oppgjørstidspunktet. Derimot sier Utvalget intet om etteroppgjørets eventuelle innvirkning på disse tidspunktene. Dersom forfallstidspunktet skal bestemmes ut i fra det første oppgjørstidspunktet vil det medføre et renteansvar for skadevolder for en periode der skaden faktisk var oppgjort.

FNO mener det gir best harmoni i reglene hvis etteroppgjøret vurderes separat. Dette slik å forstå at hele oppgjøret ikke skal tas opp på nytt og slik at det regnes et nytt forfallstidspunkt for etteroppgjøret. En motsatt løsning vil gi rente- og avsnvs-kompensasjon for perioder der skaden faktisk var erstattet av skadevolder.

Sammenfatning § 3-16:

- Forholdet mellom § 3-16 og avtaleloven § 36 må avklares.
- Lovgiver må angi hvordan et etteroppgjør skal gjennomføres.
- Lovgiver må angi hvordan renter ved etteroppgjør skal beregnes.

ANDRE KOMMENTARER

A. Kapitaliseringsfaktor

Utvalget har i utkastet til utmålingsforskrift anvendt et annet system for kapitaliseringsfaktor enn det som benyttes i dag. Dette medfører i seg selv en markert kostnadsøkning på all erstatning for fremtiden.

B. Eldre skadelidte får alt for lav erstatning

Utvalget har ved erstatning som skal vare livet, ut lagt til grunn en gjennomsnittlig levealder uavhengig av skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. I dag tas det utgangspunkt i skadelidtes alder og det benyttes SSB's tabeller for gjestående levealder.

Denne forskjellen i system gir en rekke urimelige utslag for eldre mennesker som skades. Nedenfor illustreres dette med en 75-åring som skades. En 75 åring vil ha en gjennomsnittlig levealder på 85-87 år avhengig av kjønn.

- **Merutgiftserstatning**

Etter forskriftsutkastets § 4-2 vil en 75-åring ha rett til 3 ganger årlige utgifter – Altså en dekning av utgiftene i 3 år. Dette medfører en underdekning tilsvarende merutgiftene i 8-10 år. Ved årlig utgift på kr 20 000 utgjør tapet kr 160 000 – 200 000.

- **Hjemmearbeidserstatning**

En 75-åring vil etter forskriften få 0,8 G i gruppe 1 og 1,5 G i gruppe 2, hvilket tilsier hhv 4 og 3,5 års tap. Følgelig står det igjen en udekket periode på 7-9 år ($\approx$ kr 66 000 – 172 000).

- **Ménerstatning**

Ménerstatningen vil bli halvert for skadelidte på 75 år. I invaliditetsgruppe 2 utgjør reduksjonen ca kr 45 000.

Som eksemplet viser kan altså tapet nærme seg en halv million kroner ved en skade av ikke for alvorlig karakter. Dette er en skjevhet FNO finner lite rimelig.

Utvalgets forslag kan også gi uheldige utslag i forsørgertapserstatningen. Utvalget legger i sine beregninger til grunn at gjenlevende må omstille seg innen 5 år. Dette er imidlertid en lite treffende forutsetning hos eldre mennesker som har levd sammen et langt liv.

Et alternativ for å unngå disse skjevhetene er å anvende individuell utmåling for eldre. Dette er ikke fremhevet av Utvalget og samsvarer også dårlig med at eldre er inntatt i de ulike tabellene for standardisert erstatning.

FNO vil på dette grunnlag oppfordre til at utmåling av erstatning til eldre enten justeres slik at erstatningen gir en reell kompensasjon i forhold til forventet levealder eller at det fremheves at det skal skje en individuell utmåling for eksempel for personer fra 70 år og eldre.

- Erstatning til eldre må endres for å unngå underkompensasjon og urimelig forskjellsbehandling av eldre.

KOSTNADSEFFEKTER

Innledning

Nedenfor gir FNO et overslag av kostnadseffekter av de foreslåtte lovforslagene med forskrifter.

Beregningene begrenser seg til bilansvar og yrkesskade. Det er imidlertid viktig å påpeke at kostnadseffektene også kan gjøre seg gjeldende på andre områder. For eksempel er omtrent 50 prosent av alle yrkesaktive omfattet av personalforsikringer som ofte gir rett til samme erstatning som om det forelå en yrkesskade. Videre vil kostnadseffektene også virke inn på alminnelig ansvarsforsikring, men her er antall saker få og de samlede utbetalingene små.

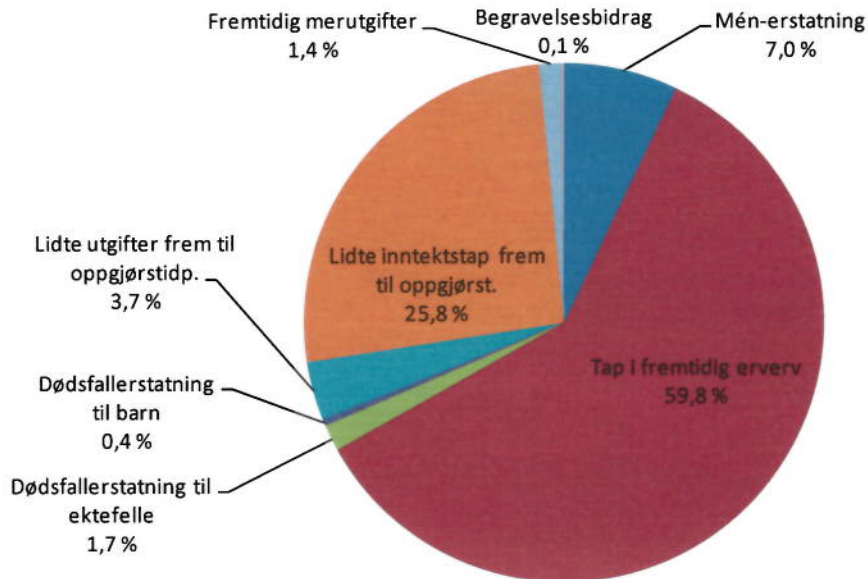
I oversikten nedenfor vises det hvor stor del av aktuelle forsikringsprodukter som i dag utbetales til personskadeerstatning. Dette er vist for å underbygge hvilke elementer innenfor skadeforsikringsbransjene som kan komme til å bli mest påvirket ved standardisert personskadeerstatning. I beregningene som er gjort i det etterfølgende, er det dermed fokusert på de elementene som vil få størst betydning.

*Kilde: FNOs kvartalsvise skade- og premiestatistikk
Snitt av tre års skade- og premie-statistikk*

Forsikringsprodukt	Årlig premievolum i mill kr	Årlig erstatningsvolum i mill kr	Andel person av totalerstatning	Antall forsikringer	Antall meldte skader
Motorvogn (bil, buss, lastebil, MC, traktor)	16 851,4	11 875,4		3 742 621	744 682
Herav trafikansvar (ting og person)	6 660,2			3 742 621	
Herav personskade		1 878,1	16 %		11 824
Yrkesskade inkl NAV-refusjon	2 680,0	2 421,1		1 679 139	8 896
Yrkesskade ekskl NAV-refusjon		1 359,4	56 %		
Personalforsikring utover lov om yrkesskade (Trygghetsforsikring)	1 453,6	1 172,1		1 219 651	4 739
Herav annen sykdom		684,9			1 828
Herav annen ulykke		310,5			2 543
Herav utover Lov om YS		176,7	15 %		389
Ansvar	1 176,3	774,7		108 571	7 111
Herav ansvar person		14,0	2 %		147
Hus, hjem, hytte	8 171,7	6 498,8		3 336 690	251 265
Herav ansvar (person og ting)		26,7	0,4 %		2 143
Næringsbygg/-innbo	6 827,2	5 607,0			49 789
Herav ansvar (person og ting)		123,1	2,2 %		1 919
Fritidsbåt	718,9	426,3		319 165	10 142
Herav ansvar (person og ting)		3,6	0,8 %		211

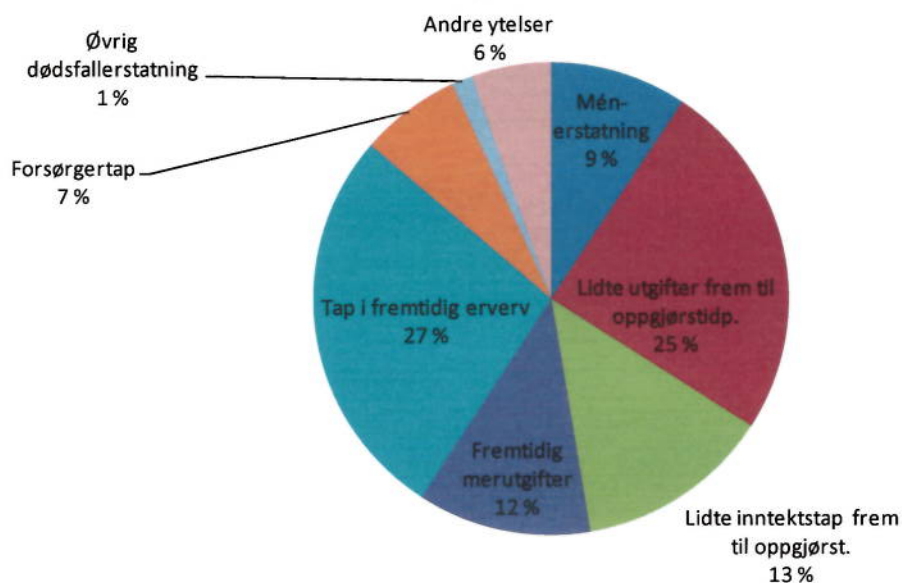
Yrkesskadeerstatning fordelt på ytelsesart 1991-2010

(kilde DAYSY - FNO)

Av figuren over ser en at største andel av yrkesskadeerstatningene går til utbetaling av inntektstap (tap i fremtidig erverv) med 60 prosent av totalen. I beregningen av mulige kostnadseffekter på yrkesskedeforsikring er det sett på de elementene som vil bli endret ved overgang til en ny standardisert beregning. Slik at erstatningsartene lidte utgifter og lidt inntektstap, samt fremtidig merutgifter, ikke er omfattet av en eventuell endring. Siden det er få personer som dør som følge av arbeidsskade, og følgelig utgjør en liten andel av de totale erstatningene, er heller ikke disse postene tatt med i konsekvensberegningen.

Personskadeerstatning motor 2009-2012 (kilde TRAST II - FNO)

Figuren over viser at innenfor personskadene på motorvognforsikringene, utgjør utbetaling av inntektstap fortsatt den største andelen med 27 prosent, men mindre enn for yrkesskadde. Ménerstatning utgjør 9 prosent av totalen og forsørgertap sammen med øvrig dødsfallerstatning utgjør 8 prosent av totalen.

Fagutvalg aktuar skade (FUAS) i FNO har vurdert om standardisert personskadeerstatningsberegning vil kunne bedre og forenkle det aktuarielle arbeidet i selskapene knyttet spesielt til beregning av erstatningsavsetningene innenfor personskade. Vil en slik standardisering kan bety bedre forutsigbarhet og mindre usikkerhet i disse beregningene, og som dermed kan føre til mindre behov for sikkerhetsmarginpåslag og bedre prising av risiko innenfor de aktuelle forsikringsproduktene? Et tilleggsmoment kan også være at skadeoppgjørprosessen kan bli raskere og dermed medføre lavere kostnader knyttet til dette.

Erstatningene innenfor yrkesskadeforsikring er allerede i stor grad standardiserte i dag, og aktuarene vil dermed ha erfaring derfra. Men selv om det er standardisert beregning av erstatningen innenfor yrkesskade, ligger også usikkerheten i dag i de medisinske vurderingene, mer enn i selve bergningen av erstatningsstørrelsen. For personskader innenfor motorvogn kan standardiserte beregninger bidra til å redusere konfliktnivået rundt selve utmålingen, blant annet når det gjelder forventet fremtidig karriere og lønn, og i tilfelle med forsørgertap, selv om det i mange av tilfellene allerede er rettsavgjørelser som danner basis for dagens praksis. Den foreslåtte modellen for standardisert personskadeoppgjør kan bidra til hurtigere oppgjør til skadelidt innenfor motorvogn. Men det er vanskelig å se at forutberegneligheten og usikkerheten knyttet til vurdering av erstatningsavsetningen vil bli vesentlig bedre ved innføring av standardisert personskadeerstatning.

Når det gjelder driftskostnadsdelen er det vanskeligere å se om standardiseringen kan medføre noe mindre behov for spesialisering innenfor skadeoppgjørsapparatet. I dag er det vanlig med to miljøer for personskade innenfor motorvogn og yrkesskade; i hvert fall for de tyngre og mer kompliserte sakene. Ved at det blir en felles standard for personskadeerstatningsberegning innenfor disse miljøene, kan det medføre dempet konfliktnivå og sikre likebehandling for skadelidt, og dermed føre til noe lavere grad av spesialisering og dermed innsparte driftskostnader.

Oppsummering om kostnadseffekt på yrkesskadeforsikring.

På yrkesskadeforsikring er det et eget register hvor flertallet av forsikringsselskapene leverer skadedata (DAYSY - FNOs yrkesskadestatistikk). Med utgangspunkt i disse dataene har FNO gjort beregninger av mulig effekt av standardisert personskadeerstatning som foreslått i NOU 2011:16. Beregningene er foretatt på de ytelsesartene som vil bli endret med ny lov. Det vil si tap i fremtidig erverv og ménerstatning, og det er tatt med effekten av den nye posten for tapt evne til hjemmearbeid. Opplysningene fra DAYSY gir fordeling på alder, kjønn og medisinsk invaliditet på de som har mottatt yrkesskadeforsikring. I tillegg til opplysninger fra DAYSY, er det brukt inntektsfordeling fra SSB som blant annet viser at gjennomsnittsinntekten for menn er 6,2 G og 4,5 G for kvinner. I en tidligere

undersøkelse fra 2001 ble det samlet inn inntekt for de som hadde mottatt erstatning fra yrkesskadeforsikringen og som viste at gjennomsnittsinntekten samlet var på 5,0 G for kvinner og menn, som da er noe lavere enn snittet generelt i befolkningen. Det er antakelig realistisk at de som blir skadet i arbeidet har en noe lavere inntekt enn befolkning totalt sett. Risikoen for å bli utsatt for yrkesskade er større i yrker med fysisk arbeid enn i yrker med mer stillesittende arbeid.

I den foreslåtte standardiserte erstatningsutmålingen er det forutsatt fradrag for arbeidsgiverbetalte uføreytelser. For enkelthets skyld i FNOs beregninger, er dette antatt å gjelde for alle offentlig ansatte som utgjør 22 prosent av som blir uføre av yrkesskade.

En mer utførlig beskrivelse av de beregnede kostnadseffektene og forutsetningen for beregningen følger nedenfor.

Resultatene av FNOs beregninger viser at effekten av de endringene som er foreslått i NOU 2011:16, kan gi noe ulike utslag avhengig av hvilke forutsetninger om inntekt som legges til grunn i beregningene. I tillegg er det vanskelig å beregne eksakt effekt av det nye erstatningselementet for tapt hjemmearbeidsevne. Men hvis det legges en inntekstfordeling som synes mest realistisk, kan yrkesskadeerstatningene øke med rundt 30 prosent til sammen på mén og tap i fremtidig erverv, inklusive medregnet tapt hjemmearbeidsevne. Ser en bort fra elementet tapt hjemmearbeidsevne, vil effekten bli at erstatningene øker med rundt 12 prosent fra dagens nivå. En ser dermed at posten for tapt hjemmearbeidsevne utgjør en vesentlig del. Legges en høyere inntekstfordeling til grunn i beregningene, kan økningen bli på noe over 50 prosent samlet på mén og fremtidig ervervstap, inklusive tapt hjemmearbeidsevne, og eksklusiv dette, vil effekten bli på rundt 35 prosent. Siden tapt hjemmearbeidsevne i dagens system er inkludert i fremtidig ervervsevne, er det mest realistisk å ta med denne posten i beregningene av effekten.

De to komponentene mén erstatning og fremtidig ervervstap utgjør i dag rundt 2/3 av totale yrkesskadeerstatninger, dermed vil totaleffekten på yrkesskadeerstatningen bli på mellom 22 og 37 prosent avhengig av forutsetningen om inntekstfordelingen.

Oppsummering om kostnadseffekt på personskadeerstatning under motorvognforsikring.

Personskadene i motorvognforsikring utgjør rundt 16 prosent av de totale erstatningene, slik at selv en relativt stor økning i personskadene, vil ikke slå så mye ut på de totale erstatningene på motorvognforsikring. Effekten av standardisert personskadeerstatning innenfor motorvognforsikring, er vanskeligere å beregne siden de historiske dataene ikke er av samme omfang som for yrkesskade. Men FNO har likevel gjort noen simuleringer på de dataene vi har som kan gi en pekepinn på effekten av en standardisering av personskadeerstatningene.

Spesielt for barn vil erstatningene bli hevet, men det er relativt få barn som bli skadet under trafikkansvaret – *se nærmere beskrivelse som følger nedenfor.*

Også innenfor personskadeerstatning under motorvognforsikringene vil en del av erstatningspostene ikke bli berørt av endring til standardisering; slik som lidte utgifter og inntektstap fram til oppgjørstidspunktet. Det kan se ut til at en del av elementene kan bli

fordoblet i erstatning, og da vil en samlet effekt på personskadeerstatningen bli på rundt 50 prosent. Totale personskadeerstatninger utgjør i dag rundt 16 prosent av samlet motorvagnerstatning, slik at selv med 50 prosent økning på persondelen, vil dette bare utgjøre rundt 8 prosent på totalen.

Nærmere beskrivelse av de beregnede kostnadseffektene

Formålet med denne delen av notatet er å si noe om konsekvensene av forslaget i form av størrelsen på erstatningene.

Yrkesskade

To viktige komponenter ved erstatningsutmålingen har vært erstatning for tap i fremtidig erverv og ménerstatning, som til sammen utgjør 2/3 av totalen. Beregningene i dette notatet begrenser seg til disse to. I tillegg er den nye hjemmearbeidserstatningen tatt med.

Detaljerte opplysninger om eksisterende skader er ikke umiddelbart lett tilgjengelig. Derfor er det valgt å simulere et sett skader basert på statistisk dokumenterbare forutsetninger, fremfor å sjekke hva historiske skader ville gitt i erstatning etter de foreslåtte reglene. I de simulerte skadetilfellene kan erstatningene beregnes etter eksisterende og foreslått ny ordning for å finne endringen på erstatningsnivået.

a. Forutsetninger

Det trekkes 1000 tilfeller av 100 % uføre etter yrkesskade årlig. Det gir et erstatningsbeløp som overensstemmer med det faktiske. Antallet vil i virkeligheten være større og uføregraden variere, men det vil ikke endre erstatningsbeløpets størrelse. Antallet og totalbeløpet er ikke viktig siden det her fokuseres på den prosentvise endringen i erstatningsbeløp.

Erstatningsbeløpet vil være avhengig av alder og inntekt på skadetidspunktet. Inntekten henger også sammen med kjønn. I tillegg avhenger ménerstatningen av graden av medisinsk invaliditet. Nedenfor gjennomgås forutsetningene.

i. Kjønn

Ved simuleringen antas at 75 % er menn. Dette er i overensstemmelse med DAYSY ¹⁾.

ii. Inntekt

Det viser seg at erstatningsbeløpene er svært inntektsavhengig. De to ordningene for erstatningsutmåling, den eksisterende og den i NOU 2011:16, vektlegger inntekt veldig forskjellig. Grovt sett kan vi si at den foreslåtte standardiserte ordningen gir relativt sett høyere erstatninger til uføre med høy inntekt på skadetidspunktet.

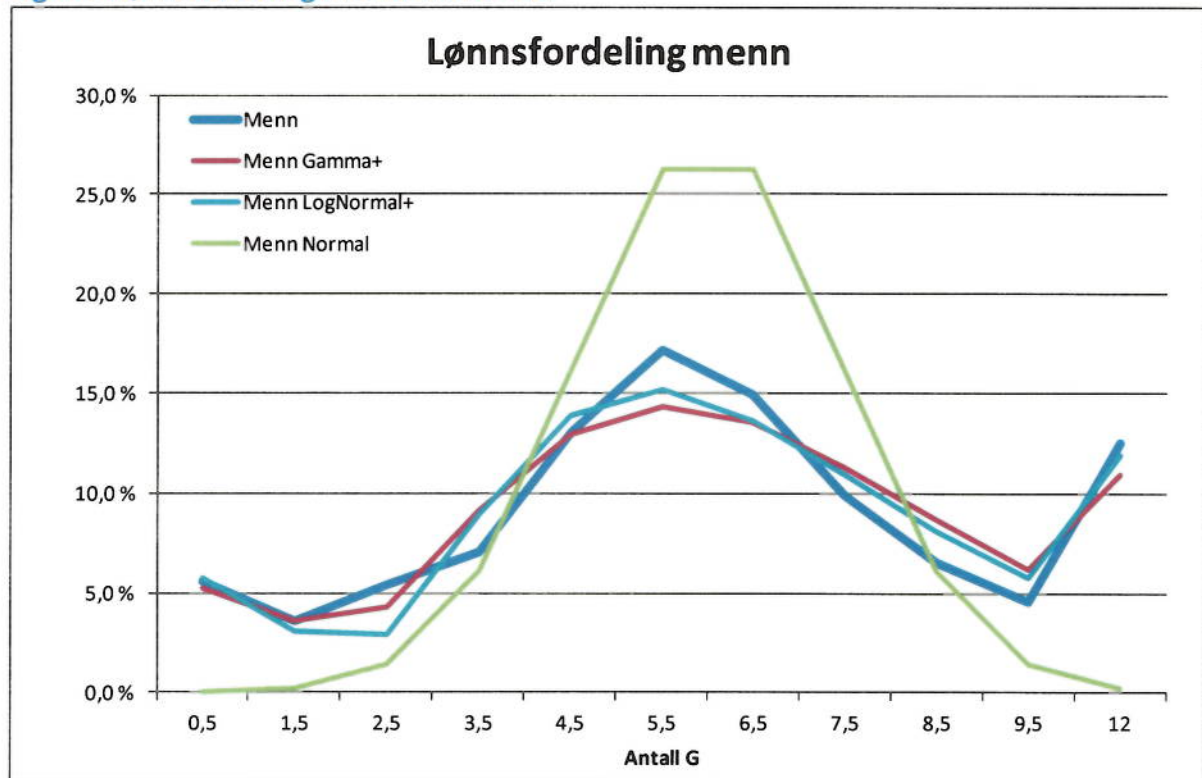
Det er derfor gjort tre ulike antagelser om inntektsfordelingen, og resultatene vises for hver av de tre antagelsene.

Den første inntektsfordelingen fremkommer ved å se hva som var skadelidtes faktiske inntekt, målt i G. Det foreligger data fra 2001 som ble utarbeidet av Kjønnstadutvalget, som

viser inntekten til de som ble tilkjent uføreerstatning etter yrkesskade. Gjennomsnittsinntekten i denne fordelingen er 5,0 G, som er lavt sammenliknet med SSBs lønnsstatistikk, men kanskje ikke urealistisk.

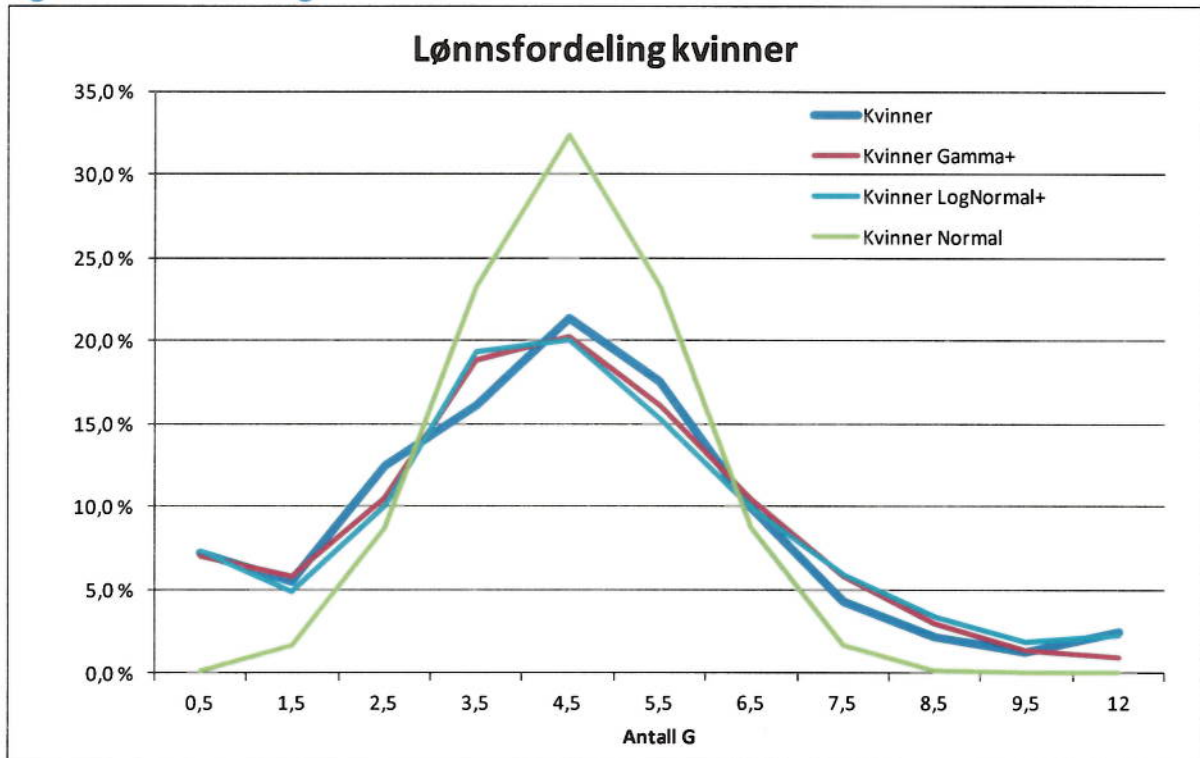
Det andre alternativet er å benytte lønnsstatistikk fra SSB. Da kan vi finne inntektsfordelinger avhengig av kjønn og alder for hele befolkningen. I dette notatet er pensjonsgivende inntekt fra 2009 benyttet (Statistikbanken Emne: 05 Personlig økonomi og boforhold: Tabell: 06248). Snittlønnen er her 6,2 G for menn og 4,5 G for kvinner. Fordelingene er vist i Figur 1 og Figur 2.

Figur 1. Lønnsfordeling menn. Kilde: SSB.

Figur 2. Lønnsfordeling kvinner. Kilde: SSB.

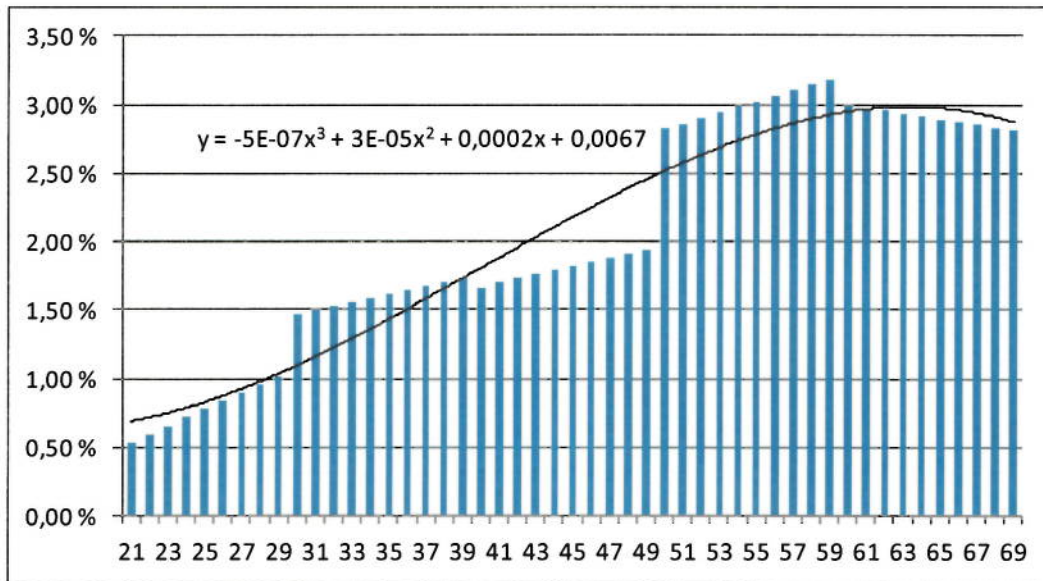
Vi legger merke til at det er en opphopning av personer med lav eller ingen inntekt. Spesielt for menn ser vi også at det er mange med høy inntekt. Figurene viser hvordan vi kan få gode kurvetilpasninger til lønnskurvene ved å basere oss på en Gamma- eller en Log-normal fordeling, som er benyttet i simuleringene.

Det kan være grunn til å tro at lønnskurvene fra SSB ikke er representative for uføre, som det historiske materialet fra 2001 indikerer. Som et tredje alternativ vil vi anta en lønnsfordeling som er normalfordelt rundt gjennomsnittet. Dette er også vist i Figur 1 og Figur 2. På den måten vil personer med veldig lav eller høy inntekt holdes unna simuleringene, og vi vil få en stor andel med "normal" inntekt etter dagens forhold, som kan være realistisk.

iii. Alder

DAYSY ¹⁾ viser at det er fler eldre enn yngre som får erstatning etter yrkesskade. Spesielt arbeidstakere over 50 er utsatt. Figur 3 viser aldersfordelingen. En glattet kurve, representert ved et tredjegradspolynom, er benyttet ved simulering av alder.

Figur 3. Aldersfordeling ved yrkesskade. Kilde: DAYSY.

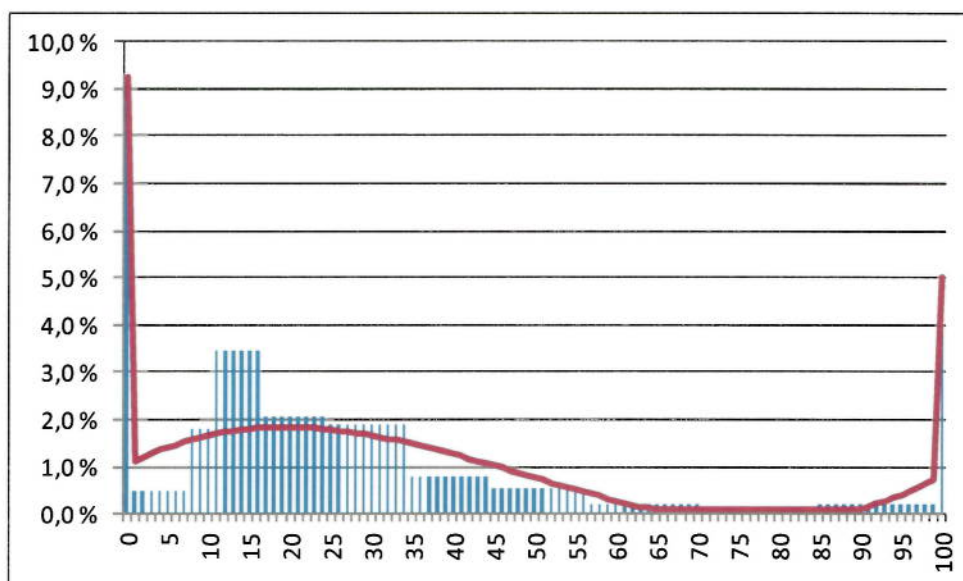

iv. Invaliditetsgrad

Dagens ordning tilkjenner ménerstatning hvis den medisinske invaliditetsgraden er 15 % eller høyere. Standardiseringsutvalget har foreslått å senke denne grensen til 5 %.

De fleste uføre har ingen eller en lav invaliditetsgrad, og det er en god del med 100 % medisinsk invaliditet. Dette fremgår av DAYSY ¹⁾, og er vist i Figur 4. Den glattede kurven på figuren er benyttet ved simuleringen.

Figur 4. Fordeling av medisinsk invaliditetsgrad for uføre. Kilde: DAYSY.

v. Andre forutsetninger

I den foreslåtte standardiserte erstatningsutmålingen vil det bli gjort fradrag for arbeidsgiverbetalte uførepensjoner. Arbeidsgiverbetalte uførepensjoner er vanlig i offentlig sektor. I beregningene er det antatt at dette fradraget vil gjelde 22 % av de som blir uføre etter yrkesskade, som tilsvarer andelen offentlig ansatte.

Den foreslåtte hjemmearbeidserstatningen varierer fra null og opp til maksimalt 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av selv lettere hjemmearbeid. Det er vanskelig å vite hvordan det vil slå ut. I simuleringene har vi valgt en middelvei og tilkjent alle en hjemmearbeidserstatning på 0,2 G siden alle der er 100 % uføre. For å illustrere betydningen av dette nye erstatningselementet er det i Tabell 1 nedenfor vist hva resultatet ville blitt uten erstatning for tap av hjemmearbeidsevne.

b. Resultater

Simuleringer gjennom 10 000 år er gjennomført. Det simuleres 1000 yrkesskadetilfeller i året. For hvert tilfelle trekkes kjønn, alder, inntekt og medisinsk invaliditetsgrad fra de fordelingene som det er redegjort for ovenfor. Så beregnes erstatningene etter gammel og foreslått ny ordning og beløpene sammenliknes. Resultatet er vist i Tabell 1 nedenfor.

Tabell 1. Prosentuell økning av yrkesskadeerstatning med standardisert ordning

	Inntektsfordeling		
	Empirisk	Normalfordelt	Fra SSB
Prosentuell erstatningsøkning	29,9	43,9	52,6
Prosentuell erstatningsøkning u/hjemmetap	11,6	25,2	34,6

Fra tabellen ser vi at det kan forventes en økning i erstatningsnivået dersom standardiseringsutvalgets forslag blir vedtatt. Hvor stor økningen blir, er svært avhengig av hvilket inntektsnivå de uføre har på skadetidspunktet. Vi ser også at den foreslåtte erstatningen for tapt hjemmearbeidsevne utgjør en vesentlig del av erstatningsøkningen.

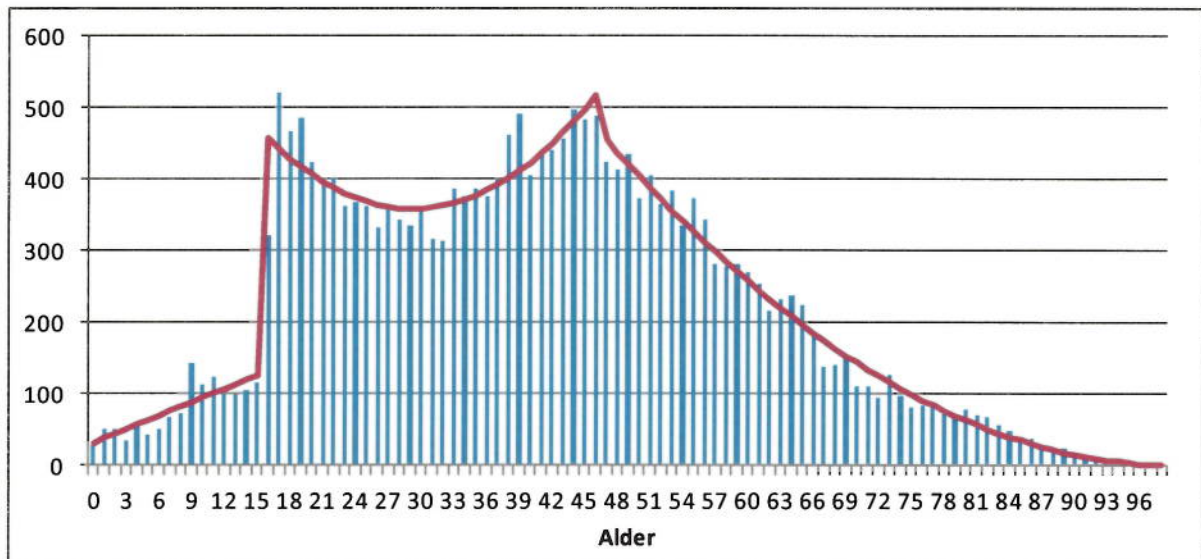
Det må understrekes at beregningene ikke kan gi noe absolutt svar. Simuleringene tar hensyn til de viktigste erstatningselementene, men de andre elementene kan også bety noe, selv om flere av dem i prinsippet skal være uendret.

Motorvogn

Den foreslåtte erstatningsutmålingen vil også innvirke på bransje motorvogn. Det er ikke mulig å gjøre den samme regneøvelsen her som for yrkesskade fordi det ikke finnes historiske forsikringsdata i samme omfang. Skadeselskapene etablerte registeret TRAST II ²⁾ i 2009, og det gir en pekepinn på omfanget av personskader etter veitrafikkulykker, men foreløpig ikke noe fullgodt bilde av erstatningsnivået.

Det er likevel gjort noen simuleringer med personskader i motorvogn. Erstatningene vil være avhengig av kjønn, alder, inntekt på skadetidspunktet, graden av uføre og medisinsk invaliditet. Skadene fordeler seg ganske likt på menn og kvinner, mens aldersfordelingen i TRAST II er vist i figuren nedenfor.

Figur 5. Aldersfordeling ved personskader etter veitrafikkulykker. Kilde: TRAST II.

Det er to markerte topper på figuren. En topp finner vi rundt alder 16-18 år, som kan forklares med at de unge begynner å kjøre i den alderen. En annen topp ser vi rundt 45-50 år.

De fleste personskadene etter veitrafikkulykker gir liten skadegrad. I over 90 % av tilfellene i TRAST II er uføregraden og medisinsk invaliditet null eller en prosent.

Simuleringer ble kjørt på samme måte som for yrkesskade. Erstatning for tap i fremtidig erverv og ménerstatning ble beregnet etter den foreslåtte standardiseringen og sammenliknet med de registrerte historiske erstatningene. I tillegg ble overgangsstønad til barn og den nye hjemmearbeidserstatningen tatt med. Resultatene indikerer også her en erstatningsøkning, men forutsetningene er så usikre at noen kvantifisering ikke er mulig. Spesielt for barn vil erstatningene bli hevet, men av figuren ser vi at det vil gjelde relativt få.

Referanser

- 1) DAYSY. FNOs yrkesskadestatistikk. Publiseres årlig.
- 2) TRAST II. Personskader etter veitrafikkulykker. FNOs register.